III - 939

DIN SCRIERILE PREMIATE DE SOC. „CARTEA ROMÂNEASCĂ"

PRIVELIȘTI

DIN

BUCOVINA PITOREASCĂ

CĂPITAN AUREL I. GHEORGHIU

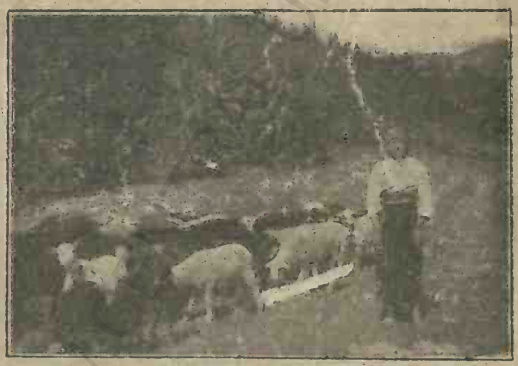

VOL. I.

EDITURA „CARTEA ROMÂNEASCĂ" BUCUREȘTI

BIBL. CENTR. UNIV.
M. „EMINESCU" IAȘI
GEOLOGIE-GEOGRAFIE
III-939

BCU IAȘI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

DIN SCRIERILE PREMIATE DE „CARTEA ROMÂNEASCĂ“

Donat Prof. I. Simionescu

PRIVELIȘTI
DIN
BUCOVINA PITOREASCĂ

CĂPITAN AUREL I. GHEORGHIU

«Gândul meu urmărește un vis neban. Va veni odată timpul, stâlpii galbeni și negri vor cădea în ripe, într'un singur fâlfâit tricolorul va străbate primăvara, sabia lui Ștefan va pătrunde lespedea mormântului și bourii vor mugi ca buciumile în pădurile mari. Atunci limbile de foc se vor coborî de sus, și oamenii își vor aduce aminte de vorba moldovenească; ei vor ști, vor putea vorbi. Dar moșul de șaptezeci de ani, care «a fost Moldovan», nu va mai apuca acest timp.»

N. Iorga (Neamul Românesc în Bucovina)
1905

VOL. I.

071828
B.C.U. - IAȘI

EDITURA «CARTEA ROMÂNEASCĂ» — BUCUREȘTI

8282.—925

BCU IAȘI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

I. 4513
Biblioteca de Geologie-Geografie
T. III - 939.

REPRODUCEREA ILUSTRAȚIILOR INEDITE INTERZISĂ.

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Domnului General de divizie adjutant

Paul Angelescu

închin această carte

în amintirea anilor în care am avut cinstea
de a fi adjutantul său.

BCU IAȘI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

DE ACELAŞ AUTOR:

1) La hotarele Moldovei ed. I-a.

2) » » » » II-a, revăzută şi adăogată, tipărită de Casa Şcoalelor.

3) Pe drumuri basarabene, tipărită de Casa Şcoalelor.

4) Putna; — album istoric.

In manuscris:

5) Privelişti din Bucovina Pitorească — Vol. II

6) Cetăţi Moldoveneşti de alungul Nistrului.

NOTĂ. Lucrarea de faţă nefiind o operă de erudiţie, m'am ferit pe cât a fost posibil a aduce date şi documente. Totuşi, dacă în unele părţi am introdus note şi adaosuri, cu trimeteri la diferiţi autori, aceasta am făcut'o cu scopul de a uşura sarcina acelor dintre cititori, cari ar dori să studieze mai complect chestiunile evidenţiate aici numai în treacăt.

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

CÂTEVA CUVINTE LA INCEPUTUL UNEI CĂRȚI

A-și cunoaște țara, odihna de veci a strămoșilor, este o datorie pentru oricine are conștiința de sine, chiar când pământul ei e nisip sburător. Țara noastră nu cere să fie cunoscută numai din simplă datorie. Pământul ei, apele, cerul și podoaba îmbrăcămintei, pot satisface pe cel mai rafinat în cerințe estetice, chiar când înstrăinarea sufletească, din păcate des întâlnită la noi, a slăbit legătura sentimentală, firească, cu urmașii celor ce au suferit amar de vreme ca să ne-o lase neștirbită. De îndată, însă, ce te-ai ostenit să-i cercetezi un cotlon cât de tainic, nu se poate să nu zvâcnească în inimă colții dragostei sincere. Toate gamele tonalității pitorescului le posedă România. Doar ghețari nu are, deși nu-i lipsesc urmele lor. In schimb nu există multe bucăți de pământ în Europa, cu o mai armonică alcătuire a plasticei. Un singur drum mai îndelung îți procură priveliști neuitate, de la farmecul întinsoarei cu valuri de aur, până la piscurile numai flori, cum nici în Alpi nu se întâlnesc. Când însă toate aceste frumuseți sunt învăluite în plăcerea că ele aparțin țării

BCU CLUJ UNIVERSITY LIBRARY

tale, atunci nu-ţi par deloc factice exclamările lui A. Russo. Chemarea prin cunoaşterea ţării, prin descrierea părţilor ei, este bine venită ori de unde ar porni. Lipsită de exagerări, credincioasă realităţii, chemarea e necesară pentru cei nepăsători ori prea înstreinaţi.

Când ea vine însă, ca acum, dela un suflet tânăr, hrănit încă din copilărie cu dragostea locurilor pline de slava trecutului şi pe deasupra dela un «apărător de ţară», chemarea va stârni, sunt sigur, un ecou mai pătrunzător. Bucovina, partea din ţara presărată cu atâtea evocatoare monumente din trecutul Moldovei lui Cantemir, capătă, prin paginile cari vor urma, o descriere pe cât de entuziastă pe atât de sinceră şi mult meritată, un pios prinos faţă de suferinţele ei din trecut.

Iaşi, 1/VIII/924. Prof. I. SIMIONESCU

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

IN LOC DE PREFAȚĂ.

Nu se poate un snobism mai desgustător decât acela de a te pretinde umblat prin țări depărtate sau prin locuri cu anumite atracții, fără însă a fi făcut cunoștință mai întâi cu frumusețile atât de pitorești ale țării tale. Câți nu se laudă cu Nissa, cu diferite ascensiuni în munții Elveției sau în Alpii Italiei, câți nu se laudă a fi cele mai bune călăuze pe străzile Parisului sau ale Vienei, dar câți pot să se laude că își cunosc cu adevărat țara și frumusețile ei.

Un prieten, mai deunăzi, venit de curând din străinătate, unde a trăit câți-va ani din belșug viața fiului risipitor, îmi povestea înflăcărat despre excursiunile minunate ce le făcuse în Vosgi, pe cari mi-i descria cu o bogăție de amănunte uimitoare. L'am lăsat să-mi povestească, l'am ascultat cu atenție și la urmă îl întrebai:

— «Dar în Carpații Moldovei mele ai fost?»

— «Numai câte-va zile într'o vară, la Neamț.»

Atunci, l'am privit cu compătimire și mi-am zis, iată un om, care se pretinde patriot și care, fără să fi cheltuit nici a zecea parte, ar fi putut vedea pe valea Bistriței sau a Jiului, lucruri mult mai

magice, mai minunate și mai aimitoare de cât a văzut în Vosgii Apusului.

Și câți n'or fi ca dânsul!

Și mă întreb, ce țară e mai frumoasă ca a mea? Unde răsăritul soarelui pare mai sublim și unde se pot vedea apusuri mai pline de slavă, cu culmi încinse de foc sau cu dealuri ca niște valuri uriașe de sânge? Unde sunt munții mai sălbatici și mai amenințători, stâncele mai semețe, apele mai năprasnice, codrii mai tăcuți, șesurile mai întinse și mai îmbelșugate ca în țara mea? Unde sunt brazii mai falnici, când î-și scutură de cetină pletele ramurilor verzi? Unde cântă privighetoarea mai duios, când primăvara răscolește viața întregei firi și unde se întâlnește mai des ca în țara mea, chemarea naturii, care vrea să te aibă un tovarăș vrednic de muncă, de luptă și de dragoste?

Numai cine n'a călătorit pe drumurile noastre nu le cunoaște cât sunt de încântătoare, fie că urcă pe cărări colțuroase de munte, fie că se coboară pe haturi moi de șes! Și câte nu poți învăța la un astfel de drum! Fiecare pas îți aduce un lucru nou, fiecare regiune își are alte flori, alte păsări și alți copaci umbresc potecile înfierbântate de arșița verei. Răsăritul soarelui în munte e târziu, pe când apusul aduce noaptea mai devreme; uneori ți se pare că munții ard, iar brazii sunt roșii ca de jăratec.

Și viața omului e croită tot după loc. Cine n'a rămas gânditor văzând tristețea și melancolia șesurilor dobrogene, întinse ca o apă, cu sate fără umbră de pomi roditori și cu bordee scunde și pământii? Cine nu s'a posomorât în fața dealurilor basarabene, sumbre și mohorâte, chele și lungi, cu spinări mâncate de ploi și spulberate de vânturi și iară poezia izvoarelor vioaie? Sau, cine n'a admirat din vârful vre-

unei coline mai înalte, blândețea și podoaba culmilor moldovenești fără ca să fie cuprins de un adânc sentiment de religiozitate față de această sfântă și binecuvântată muncă a câmpului?

Ce amestec fermecător de culori diferite dau dungile ogoarelor muncite! Câte ogoare atâtea nuanțe de verde și de galben, stropite cu fel de fel de alte culori ce se amestecă, se țes și înveșmântă pământul neted, ca niște basmale puse la rând și întinse la soare. Din loc în loc, ariile târlelor rotunde ca un ban pătează prin pecinginea lor rânduiala brazdelor trase de plug. Unde și unde, buchete de sălcii aruncă umbre sub sculdătoarea arzătoare a razelor de vară. Stoguri de fân cât niște căciuli de urieș se odihnesc în șir sau grămadă; iar de sub curmături de dealuri line, scapără prin desiș de livezi, turle scânteetoare de biserici.

De cum răsare soarele și până nu apune, munca î-și împrăștie lucrătorii harnici pe dealuri și printre fășiile ogoarelor; fiecare cântă, fiecare chiuie, doinește, văile clocotesc de cântece, lucrul înaintează cu spor; de e plug, brazdele cresc pete negre; de e seceră sau coasă snopii se adun, clăile se înmulțesc și fața câmpului se schimbă cu totul. Numai când se pune soarele cruce amiezii zgomotul încetează. Atunci ghemușoare de fum alb încep să izvorască și să se depene din umbra haturilor de măceși. Apoi după un ceas munca pornește iarăși. Pe drumuri bătute și sure de colb trec care încărcate spre târg sau spre casă. Boi albi ca zăpada calc agale, încet, legănat, trăgând după ei poveri grele și obositoare, pe când pe dâmburi îndepărtate, presărate pe coaste, pasc turme de oi și de vite. Când însă soarele începe să dea în deseară, lucrul e pe sfârșite. Cârduri, cârduri se întorc lucrătorii acasă: flăcăii strângând

mijlocul fetelor, care chicotesc şăgalnic. Nici pe sus rândunelele par'că nu se mai alungă şi nu mai încrucişează văzduhul ca mai înainte. Umbre se presar peste culmi, se deapănă, cresc, înoptează. Numai înspre apus cerul e scăldat în sânge. O tăcere adâncă înfăşoară firea; până şi florile se închid. Noaptea aduce odihnă!

Şi câte nu are dramul! Răscrucea lor îţi dă mai totdeauna de gândit. Aici e locul ratoşilor bătrâneşti cu crâşmăriţe ce zăpăcesc călătorii şi găzduesc haiduci crescuţi în codri; aici se împlântă troiţele cu strâşinile crăpate de soare sau dorm crucificşi cu braţele întinse spre cele două drumuri ale lumei şi tot aici se înalţă în bătaia vântului, cumpenele fântânelor ca nişte bice uriaşe. Când călătorii însetaţi se opresc, prăjina scârţâe la încheieturi, se apleacă, găleata uscată de vânt şi goală se afundă în adânc pentru ca mai apoi să iasă plină cu apă rece, proaspătă şi limpede ca lacrima. Cel mai însetat din călători ridică pălăria, îşi potoleşte setea, şi apoi cu faţa înspre icoană îşi face cruce şi îşi vede de drum mai departe. Calea nu s'a sfârşit, atâtea nevoi îi vor fi bătând gândurile, însă, deasupra tuturor, în acel moment de odihnă, lemnul răstignit i-a amintit de Dumnezeu şi cel dintâi gând către El s'a îndreptat în singura clipă de reculegere.

* * *

Sunt câţi-va ani de când, călătorind prin ţară, m'am hotărât să-mi însemn impresiile culese din diferite locuri. Astfel am făcut în război, în Basarabia şi acum de curând în Bucovina şi în Delta Dunării. Este un chip practic de a împărtăşi şi altora, cari n'au posibilitatea şi nici vremea să călătorească, sentimentele tale de adâncă mândrie, pe cari le resimţi atunci, când vezi câte monumente strălucite ne-au fost

păstrate dealungul veacurilor și cu câtă bogăție de daruri naturale a împodobit Dumnezeu acest pământ sfânt înconjurat de toate părțile numai de dușmani.

De Bucovina mai ales, mă leagă multe amintiri.

De câte ori nu veneam în copilăria mea, în Sucevа, la «Sfântul» izbăvitor de atâtea dureri, pentru a săruta răclița de argint, care scânteia ca o văpaie între sutele de lumânări aprinse împrejur? Ce fiori de tainică sfințenie și ce izvor de gânduri stranii nu-mi răscoliau oasele acelea fumurii!

De câte ori în odăița-mi modestă de acasă, nu-mi răsărea prin vis, craniul mic și rotund cât o minge, făcându-mă ca să tresar și să scâncesc în somn. Câte odată visam cum oasele se învăleau în carne, capul prindea viață și doi ochi blânzi, visători, începeau să se miște în orbite. Atunci „sfântul" părea că se ridică din cutiuța lui de argint și ca un Hristos mântuitor de păcate se înălța fluidic deasupra mulțimei îngenunchiate. Povestea negustorului Ioan din Trapezunt mi se desfășura toată pe dinainte. Mucenicul, care pierise lângă Cetatea Albă, legat fiind de cozile a doi sirepi sălbatici, trăia aevea în visul meu de copil!.....

Dar câte alte amintiri nu-mi leagănă gândurile!....

Nu-i mult, sunt 11 ani, de când în tovărășia unor prieteni vrednici, din care unul [1]) a murit ca un erou, pentru îndeplinirea aceluiași ideal, pe care odinioară îl cânta, mergând pe jos din sat în sat, din mănăstire în mănăstire, am călătorit prin toată Bucovina. Plaiurile ei erau în acele vremuri sub pajură străină, iar gândurile ce veneau de acolo nu totdeauna erau dintre cele mai fericite. Atunci am cunoscut Bucovina mai bine. Cetatea Sucevei cu zidurile ei

1) Lt. Olinescu Gh. din Reg. 29 Inf. mort în 1916.

înegrite și scărmănate mă impresionase adânc, cum mă impresionase și Dragomirna cu turnurile ei impunătoare și falnice ca un castel medieval și cum mă mișcase la Sucevița, șuvița de păr, lungă și răsucită, a acelei femei bune, grațioase, autoritară, cu ochi dulci, cu părul în bucle castanii, cu silueta înaltă, subțire, maestoasă, care fusese Elisafta, Doamna lui Eremia Movilă și care se stinse pângărită de păgâni.

Dar Putna cu mormântul lui Ștefan, cu odoarele și relievele ei prețioase, cu atmosfera ei de sfințenie, de glorie, de mărire!....

Dar Humorul, Voronețul, Moldovița, Solca, Rădăuții..... Atâtea nume istorice cari evocă tot atâtea amintiri mărețe. Pretutindeni am cules ceva din povestea trecutului, pretutindeni am trăit câte o clipă din viața Moldovei de altă dată și de pretutindeni sufletul nostru înălțat, curățit și întărit cu noi isvoare de idealism, a răpit scânteia unui avânt cald, înflărat, energie.

De aceia, deși modestele pagini ce vor urma, nu vor cuprinde decât o parte din descrierile locurilor amintite mai sus, urmând ca restul să apară în curând, totuși, autorul, în nădejdea că ele vor putea fi de folos pentru câți se interesează de noile provincii, cum și de monumentele noastre istorice, roagă pe cititor să-i erte anumite greșeli ce se vor fi strecurat în text.

Putna, 15 August 1923

Căpit. A. I. Gheorghiu

RĂDĂUȚII.

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

RĂDĂUȚII

UN ORĂȘEL BUCOVINEAN

Eri, pe un soare fierbinte și înăbușitor, m'am scoborît din acceleratul de Cernăuți. «Dornești!» a strigat conductorul și am sărit ca mușcat de șarpe la gândul că trebue să schimb trenul pentru Rădăuți.

Dorneștii este o gară destul de mare; are restaurant, sală de așteptare, câți-va împiegați, un hotel în apropiere și pe deasupra aceiași aglomerație de călători, cei mai mulți evrei [1]), cari încrucișează drumurile în sus și în jos, ca niște viespi, repezindu-se la sosirea trenurilor într'un iureș nebun, dând busna între vagoane, peste bagaje, peste șine, gata să te calce și să te trântească la pământ.

Odinioară, Austriacii îi spuneau gărei Hadic-falva.

Satul, care se află la o palmă de loc, pe malul Sucevei, e al Ceangăilor, șangăi sau șolgăi, cum li se spunea odată la Ocna și Bacău [2]) colonizați și

---

1) A se vedea paragraful respectiv din lucrarea D-lui I. Nistor: Un capitol din viața culturală a Românilor din Bucovina. Discurs de recepțiune. Academia Română. XVIV. 1916.. pag. 15.

2) Numirile ungurești ale acestor sate sunt de dată mult mai recentă decât acelea românești, din pricină că populația streină de astă-zi, a fost adusă în urmă de tot peste o alta românească. Numai ast-fel se explică de ce toponimia întrebuințată mai des este a noastră (Radu Rosseti, Ungurii și Episcopiile Catolice din Moldova, Acad. Rom., Anale, Seria II-a, Tom. XXVI. 1905. și N. Iorga, Istoria Românilor prin călătorii, Vol. I. pag. 184.

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

aici ca și mai sus la Andrasfalva sau Istensegits, din vremuri când neamul nostru trebuia înecat sub valurile străinilor aduși de vânt pentru a ne înfrânge numărul și a ne submina existența—Unguri, vânjoși la trup, cu căutătura veșnic încruntată și cu graiul plin de accente tari. Câți mai sunt, astă-zi vorbesc românește tot așa de bine ca și limba lor. Populația face ca satul să se răsfire în lungul Sucevei; în mijloc, ulița mare o țin evreii ascunși în dugheniţe joase și pline de toate nimicurile.

Din Dornești până la Rădăuți trenul merge în tovărășie cu șoseaua acelaș drum, peste podul așezat în curbă și peste câmpurile cu grâne și fâneţe. Calea e dreaptă, numai într'un loc șinele se despart de șosea, din cauza unui gheb de deal, după care se unesc iarăși, bune tovarășe, până ce intră în Rădăuți. Cei câți-va chilometri se fac în vre-o 40 de minute; traversele sunt slabe, mașina e veșnic defectă, iar călătorii cari merg în aceste părți nu par niciodată grăbiți.

Din depărtare, vechiul sat a lui Radu sau Radomir, [1]) Rădăuții de astă-zi, — în primele timpuri poate vre-o reședință domnească — se întinde ca o apă pătată, întinsă, scânteetoare.. In liniștea șesului Sucevei drept și neted până la munții, cari conturează pe orizont dungi vinete, orașul adaogă o culoare plăcută monotoniei ogoarelor și câmpurilor verzi, printre cari foese ca flaturii, muncitorii, țărani și țărance, în cămeși albe și bonde cu flori negre. Clădirile nu par mari, vre-o două, trei coșuri de fabrică, c'am tot atâtea turnuri de biserică și în colo, lanțul de acoperișuri, aci mai strâns, aci mai răsfirat, cu tablă spălăcită sau cu țiglă roșie ca ardeiul.

[1]) auți = once, este o terminațiune slavă ex; Radu —Rădăuți, Cernea—Cernăuți, Topor—Toporăuți, etc.

Clădirea cea mai mare, mai maiestoasă, mai trufașă, e sinagoga. Ulița, prin care se intră în oraș, largă, prăfoasă și plină de gropi, o mărginesc căsuțe curățele. Unele sunt mai mari, lungi, cu tăbliță aurite în perete sau poartă, pe care se văd scrise deslușit nume terminate în «s c h i», în «b e r g» sau în «m a n». Sunt toți: doctori, notari, avocați și tot ce a putut ca să fie o meserie rentabilă prin ajutorul căreia să se poată exploata în chip cu totul civilizat acest biet neam, care timp de un veac și jumătate a fost lipsit de sprijinul unei stăpâniri binevoitoare [1]). Altele, mai mici, cu geamurile înțesate de flori albe, roștii, albastre, cu gardurile căptușite de ruji sau maghiran, cu grădinile mari, curțile largi, curate, porțile păzite de crucifiși de metal și împodobiți cu coroane de foi uscate, strălucesc în văpaia razelor soarelui.

1) Dăm mai jos câte-va date statistice cu privire la Rădăuți luate după lucrarea D-lui I. E. Torouțiu, P o p o r a ț i a ș i c l a s e l e s o c i a l e d i n B u c o v i n a — București 1916.

Locuitori		Funcționari administrat.		Judecători	
Români	4455	Români	4	Români	2
Ruteni	492	Străini	7	Străini	18
Evrei	5940	Evrei	1	Evrei	14
Germani	5256	Total	12	Total	34
Poloni	354				
Alte naționalități	107				
Total	16604				

Advocați		Notari		Personal didactic secundar	
Români	11	Români	8	Români	3
Străini	14	Străini	9	Străini	12
Evrei	136	Evrei	4	Evrei	6
Total	161	Total	21	Total	21

Personal poștal		Meseriași			
Români	1	Români	58	Români	12
Străini	10	Străini	237	Străini	65
Evrei	4	Evrei	319	Evrei	614
Total	15	Total	614	Total	691

In capătul uliței este halta drumului de fier. O clădire mică cu două încăperi primește călătorii ce pleacă, fie ins us spre Șipotele Sucevei, fie în jos spre Dornești. In fața ei, o piață nesfârșită desfășoară vederei, murdăria, pe care o lasă în zile de târg căruțele celor veniți după cumpărături. De jur împrejur, se ridică Cercul militar, cazarma Vânătorilor, sinagoga, poșta, primăria, poliția și piața de zarzavat cu numeroasele ei hale de bere și vin. Alături, un parc în părăginâ, cu pomi spintecați, cu iarbă călcată în picioare și cu bănci rupte, printre cari gonesc la «Foot-bal» copii cu păr roș și cu pistrui pe obraz, pe când mai încolo bătrâna cetitorie a Mușăteștilor, zace tăcută, modestă, umilă.

In această piață forfotesc negustorii după afaceri; aici își găsesc avocații împricinații de a doua zi, aici țăranii își vând produsele scoborâte din munte, și tot aici se încep gâlcevile, se trag bețiile și vin tinerii ca să se plimbe în zi de sărbătoare.

In sus de piață se întinde orașul; centrul e strâmt, e străin, e murdar; de când au pătruns străinii ele-

(Foto Căpit. Gheorghiu)

In această piață forfotesc negustorii după afaceri. .

mentul românesc s'a retras încetul cu încetul la margine și prin mahalăli.

Petrecerea se capătă pentru aceia cari o caută și din aceștia sunt mulți, ca și pentru aceia cari o găsesc întâmplător, într'o sală de cinematograf unde se deapănă filme senzaționale, în vre-o câte-va cafenele cu biliard și mai cu seamă în atâtea cârciume unde se duc banii agonisiți ușor. Un teatru propriu zis nu au Rădăuții. Artiștii români din vechiul regat vin rar; acei de mâna a doua mai mult strică și apoi operetele străine nu pot fi un mijloc național de propagandă temeinică; în timp ce trupele de teatru evreesc se perindă necurmat, sfidând adesea sentimentul nostru național sub protecția autorităților îngăduitoare. Dacă orașul va fi având sau nu o bibliotecă publică n'am aflat, știu însă că librăriile sunt toate pline cu cărți nemțești. Una singură o conduce un român, «Librăria Română», dar câți sunt aceia cari înțeleg rostul ei pentru ca să-i dea sprijinul de care are nevoie? [1]).

Populația e împărțită; ai noștrii au scăzut de când «Monarhia» a început războiul. Unii, au plecat la oaste și din aceștia prea puțini s'au întors; alții, sărăciți de scumpete s'au împărțit prin sate și prin diferite orașe. Câți au rămas, lâncezesc, muncind din greu pentru a aduce câștig străinului, care își sporește neamul și avuția. Despre o politică românească locală aproape că nu se poate vorbi de loc. Cine

1) Un lucru de toată însămnătatea este încercarea acestui vrednic român — Țurcan — de a deschide o bibliotecă populară cu propriele-i cărți. Oricine plătește o cotizație poate împrumuta o carte, două, — nu lipsesc nici clasicii noștri, cum nu a lipsit nici gustul alegerei cărților. Acest Țurcan poate să fie vre-un strănepot de ai „Țurcanilor, cari uciseră pe câți-va saedezi fugari la Cupca și chiar aici în Rădăuți", din oastea viteazului rege „șved", Carol al XII-lea. (N. Iorga, Carol al XII-lea, Petru cel Mare și Țările noastre. Acad. Rom. Anale, Seria II-a, Tom. XXXII, 1910, pag. 76.

să o facă? Tinerii plecați la învățătură sau bătrânii rămași acasă. Cei dintâi nu au timpul și chiar de l'ar avea n'au mijloacele, ceilalți, fac cealaltă politică, de învrăjbire, de ură, de patimi. Sunt toți liberali, democrați, averescani, țărăniști și am vorbit cu câți-va cari se dădeau drept cei mai fanatici socialiști; numai aceia ce trebue să fie, nu sunt. S'ar părea că stăpânirea noastră nu a adus de cât rele, atâta neglijență se vede și se întâlnește pretutindeni. Pe când străinii se strâng în «asociații» în «cercuri de cultură» și «case de cetire», pe când aceștia își au templele lor, în cari pun la cale tot felul de planuri pentru a înfrânge tăria rasei noastre, noi ne sbatem în politică de partide, în certuri, în intrigi, ne înjurăm unul pe altul, fără a căta la pilda ce o capătă soldații României de mâine. Și de aceia Rădăuții i-am găsit tot așa cum i-am lăsat acum o decenie și mai bine în urmă.

* * *

E de vreme. Până la trenul care ne va duce diseară la Putna mai sunt câteva ceasuri. De aceia ne folosim de timp și mergem ca să vedem ctitoria Mușățeștilor. Un dângănit de clopot răsună jalnic, stins, funebru, înfiorând pustiul parcului și răscolind pacea mormintelor străvechi. Câte amintiri nu evocă arama care tremură sub loviturile zăbobite de mâna bătrânului clopotar și al căror ecou te chiamă ca un glas din alte lumi!

Biserica se descoperă dintr'o dată.

Nu sunt nici ziduri împunătoare sau trufașe și nici vârfuri de mănăstire ce vor să spintece cerul. Peste tot plutește un aer îmbătrânit, patriarhal, arhaic, care aduce cu melancolia crucilor stinghere. Alături de

ca, spre miază-noapte, un turn clădit la fel păzește câteva întocmiri dărâmate de pe urma războiului [1]).

(Foto Căpit. Gheorghiu)

...un turn clădit la fel păzește câte-va întocmiri dărîmate...

Fără brâul tradițional al bisericilor moldovenești, fără ocnițe și arcaturi, chiar fără smalțuri colorate, și fără acea înfățișare treflată sau cruciformă prin care se întrec bisericile muntene și moldovene de mai târziu, neinfluențată sub acest aspect întru nimic de maiștrii bizantini, — vechea mitropolie a lui Bogdan înfățișează chiar dintr'un început originalul tip basilical al templelor antice: modest, arhaic, simplu [2]).

Cine ar crede că în această căsuță albă, pierdută între boschete, peste care razele soarelui se resfrâng

---

1) Turnul a fost zidit mult mai târziu — de episcopul Dosiftei Herăscul — fără nici un gust și fără nici un interes. De altfel nu era nici omul a cărui energie să fie întrebuințată astfel cum făcuse înaintașii săi.

2) D. Dan. Cronica Episcopiei Rădăuțului. 1912. Viena, gag. 3.

— vechea mitropolie a lui Bogdan înfățișază chiar dintr'un început originalul tip basilical al templelor antice...

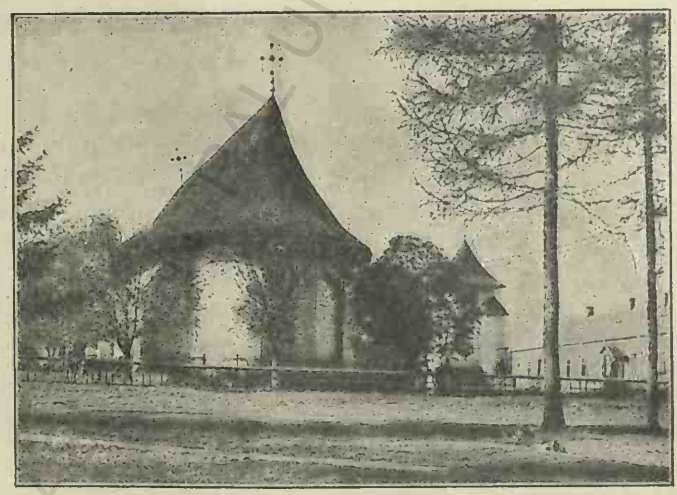

Foto Ing. Rezori

— căsuță albă, pierdută între boschete, peste care razele soarelui se resfrâng în nestimate...

în sfărâmături de nestimate, înfășurate de miresme vechi, joasă, cu ferestre înguste cioplite în piatră, sprijinită de contra-forturi solizi și acoperită cu solzi de șindrilă deasă, deasupra căreia nu se înalță nici turnuri cu coloane răsucite și nici clopotnițe umflate ce par gata să crapă, — zac, odihnindu-se sub lespezi șterse de vreme, oasele celor dintâi voevozi moldoveni? Cine să bănuiască că între aceste ziduri groase, mărețe, surâzătoare, străpunse de tainițe [1]) și ascunzători, veacuri dearândul a răsunat glasul atâtor vlădici smeriți și cumpătați la vorbă?

(Foto Căpit. Gheorghiu)

...Cu ferestre înguste cioplite în piatră...

Scaun mitropolitan în primele zile, episcopie mai târziu, «panteonul dinastei până la Alexandru cel Bun» [2]), astăzi ctitoria Mașăteștilor, slujește drept biserică parohială, unde se țin liturghii în zile de sărbătoare, se miruesc botezuri și se fac cununii la ocazii. La început din lemn, zidită mai târziu din piatră de către Bogdan I [3]) (data clădirei

1) Episcopul Melhisedec, O vizită la câte-va mănăstiri și biserici antice, Acad. Rom., Anale, Tom. VII. 1885, pag. 264.

2) D. Onciul. «Convorbiri Literare» 1915, pag. 732.

3) In acele vremuri de înțghebare Moldova era mică; Baia, Câmpulung și Rădăuți erau singurele ținuturi, cari alcătuiau noul stat al lui Bogdan (1348—1365).

se socoteşte a fi înainte de anul 1369)[1], norocul o ajută ca să găsească în Alexandru cel Bun[2] şi Ştefan cel Mare doi vrednici restauratori, cari o împodobiră cu picturi al-fresco şi îi dăruiră pietre mormântale bogate în inscripţiuni[3]. Târziu de tot, abia pe la 1559, adică după aproape două veacuri, Alexandru Vodă, «feciorul frumoasei Anastasia din Lăpuşna» îi adăogi pridvorul boltit, deschizându-i două întrări în partea dinspe miază-noapte şi miază-zi. Şi mai târziu încă i se urcă deasupra, peste acoperişul de tablă plumbuită, un falnic turn de lemn, din care astăzi nu se mai vede nimic[4].

E zi de lucru; biserica este pustie şi cufundată în semi-întuneric. Intrăm în pridvorul îngust şi apoi în pronaos prin uşa care scârţâe între uşorii tăiaţi gotic. Un miros tare, umed, pătrunzător, ne izbeşte în faţă, iar printre razele ce scapă prin ferestrele cioplite în piatră, un fum fin de tămâie, imobil şi albastru, pluteşte ca o năframă desfăşurată peste zidurile înegrite.

Naosul este la centru; două rânduri de coloane groase, masive, tăiate în muchi, sprijină cu toată greutatea atât bolta din mijloc cât şi pe acele laterale. Altarul este mic şi despărţit de naos prin catapeteasma desbrăcată de podoaba aurie a vremei. Interiorul e zugrăvit al-fresco. Pictura veche e aproape

1) E. Popovici. Ist. Bisericească. Buc. 1891.

2) Dintr'o comunicare făcută Academiei de D-l profesor N. Iorga, în 1913, reesă că singurul potret păstrat al lui Alexandru cel Bun, a fost acel brodat pe un epitrafir găsit de D-l Paul Gore, în muzeul lavrei Sft. Alexandru Nevschi, din Petrograd. (Vezi ilustraţia din cuprinsul lucrărei şi «Cel dintâi chip de Domn român», Analele Acad. Rom., seria I-a, Tom. XXXV, 1913, pag. 343).

3) D-l N. Iorga susţine că zidirea din piatră a bisericei rădăuţene a fost făcută de către Ştefan cel Mare. (Câte-va note despre Cronicile şi Tradiţia noastră istorică. Analele Acad. Rom., seria II-a, Tom. XXXIII, 1910, pag. 134).

4) D. Dan. Cronica Episcopiei Rădăuţului, pag. 4.

înegrită de vreme, totuși, chipurile sfinților se di-

Chipul lui Alexandru cel Bun și al Doamnei Maria.

sting bine de pe fondul închis fumuriu. O restaurare mai târzie a adăogat pe alocuri câmpuri și pete de

culori vii, schimbând caracterul zugrăvelei inițiale. Nu mai este arta puternică și viguroasă a secolului XIV-lea sau al XV-lea, care lăsa impresiuni adânci și te făcea să meditezi cu evlavie la sfinții și la scenele biblice reprezentate cât se poate de reușit. Nu mai sunt nici trăsăturile și nici culorile, cari stilizând figurile și siluetele, dădeau viață chipurilor într'un mod aproape natural. Penelul pictorului vechi a dispărut sub armele vremei și sub reconstituirea nepricepută a urmașilor, cari au adăogat și au schimbat motive de inspirație frumoase. Și aici ca și pretutindeni, sub influența când a bizantinismului impresionist și decorativ, când a occidentalismului catolic, pictura a pierdut din technica fină și din naivitatea grațioasă a penelului și până la un punct chiar din metodele adevăratei arte. Caracterul individual al fiecărei scene și chiar tip în parte s'a contopit într'o înșirare de sfinți aflați în diferite atitudini, cu bărbi lungi și cu figuri de asceți chinuiți, slabi, uscățivi, sau copleșiți sub vesminte lungi, alcătuind cu toții scene mai mult sau mai puțin verosimile, lucrate după una și aceiași temă, «**învățătura bisericei**».

Poleiala aurului strălucitor a dispărut sub galbenul șters al unei culori puțin trainice, cum a dispărut grația atitudinilor, decorația pitorească și realismul imaginilor. Ar părea că n'a mai rămas nimic din vechea influență bizantină, care ne-a înfrumsețat atâtea biserici și mănăstiri moldovenești și muntene, mai ales că compozițiile luate în parte sunt pline de elemente și desemnuri simbolice, a căror fineță în executare lasă mult de dorit, cum lasă și în ceiace privește culorile. Cu toate acestea frescele în ansamblul lor se armonizează foarte bine cu atmosfera de vechime care respiră din fiecare colț al bisericei. Și aici, ca și la Voroneț sau Sucevița, Testamentul Nou cum și cel

Vechi au dat pictorului religios al vremei motive infinite de inspiraţie. Scene întregi se perindează, în care figurile evangelice predomină prin întâietatea ce o capătă, aşezate fiind pe primul plan. Chipul lui Christos în unele locuri apare trist, îmbătrânit, abătut, cu ochii plini de un anumit înţeles, stăpânit par'că veşnic de dorul vieţei viitoare. In alte locuri, dinpotrivă, Mântuitorul se arată luminos, arzător ca o văpaie, pătruns de înalta misiune şi gata de noi jertfe. Aici penelul restauratorului n'a mai avut ce să adaoge. Christosul veacului al XIV-lea şi al XV-lea este un Christos cu totul deosebit, plin de bărbăţie, cu trăsături serioase, însă cu figura dojenitoare, blajină, ertătoare. Şi între aceste înşirări de sfinţi, pe peretele din dreapta naosului se desfăşoară tabloul ctitorilor. Cu coroana pe cap, îngreuiaţi sub hainele bătute în aur, care atârnă până la pământ, Mântuitorul, în jilţul atotputerniciei cereşti, primeşte după datină, din mâna Voevodului ctitor — Bogdan I — şi în faţa Ierarhului Nicolae [1]), biserica cea nouă. Şi tabloul ne arată mai departe un tânăr, apoi un alt Voevod, vre-o două Doamne, toţi aşezaţi în şir, împodobiţi cu aceleaşi haine scumpe de brocard şi sub povara acelorași coroane strălucitoare care se lasă ca o cunună peste pletele ce cad din belşug pe umeri.

Stau mut şi luat de vraja amintirilor străvechi privesc pierdut la chipurile zugrăvite pe pereţi. O întreagă istorie citesc în trăsăturile zugrăvelilor întunecate de fum şi risipite de vreme. Mi se pare că Voevozii prind viaţă, vorbesc, se mişcă; că siluetele lor măreţe tresaltă şi se desprind de pe var pentru a păşi semeţe, luminoase, orbitoare, spre uşile împărăteşti ale altarului. Biserica pare înecată de lumină,

1) D. Dan. Ibidem, pag. 12.

cântece pline de armonie clocotesc între ziduri, pe

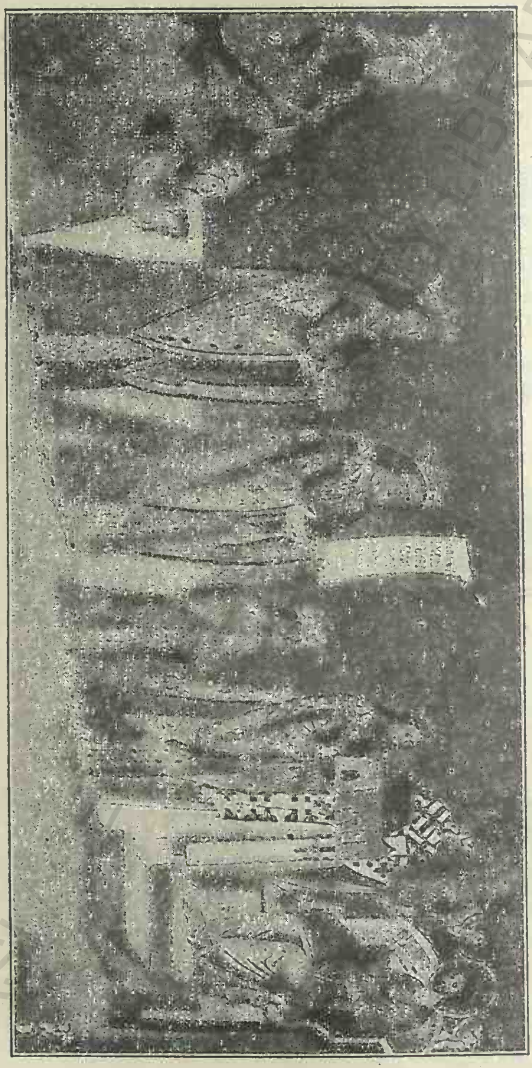

Tabloul ctitoresc din Episcopia Rădăuților. (D. Dan).

când vlădici bătrâni îmbrăcați în odăjdii înmuiate

în aur și sprijiniți în toiage de lemn ies în ritm de cadelniți întru întâmpinare. E zi de mare praznic și Domnul țării, potrivit obiceiului, urmat de boieri și de Domnițe, vine pentru a se ruga lui Dumnezeu spre a-l feri de urgia păgânului. Afară bubuiesc săcălușii și clopotele răsună neîncetat pentru vestirea norodului. Și închipuirea își urmează drumul, până ce dela o vreme încetul cu încetul umbrele încep să dispară. Lumina scade pe îndelete, corul amuțește, vlădicii se ascund în întunerec, boerii se fac nevăzuți, zgomotul de afară încetează, pe când Voevodul și vlăstarele domnești privesc mute din înălțimea zidurilor fără de noroc. Din strălucirea unor vremuri apuse n'a mai rămas decât podoaba frescilor stânse și amintirea învechitelor lespezi de piatră!

* * *

Menită dintr'un început a sluji drept gropniță Domnilor Moldovei, însă fără norocul Putnei sau al Suceviței, săracă în danii, umilă în strălucire, lipsită de proporții și chiar de podoabe, Episcopiei Rădăuților,

Inscripția de pe piatra mormântală a lui Lațco-Vodă (1365-1374)

(„Evlaviosul și iubitorul de Hristos Io Ștefan Voevod, Domnul țărei Moldovei, fiul lui Bogdan Voevod, înfrumusețâ mormântul acesta strămoșului său Ioan Lațco-Voevod, în anul 6988, luna Ianuarie 20, sub episcopul de Rădăuți Ioanichie).

(Melhisedec și Kozac).

nu i se încredinţară decât cei dintâi Voevozi, [1]) iar gropile lor părăsite abia târziu îşi căpătară prin grija mare-

Inscripţia de pe piatra mormântală a Anastasiei, Doamna lui Iurg Coriatovici († 1419)

(„Io Ştefan-Voevod, Domnul ţărei Moldovei, în anul 7005 (1497) luna Aprilie 11, a înfrumuseţat mormântul strămoaşei sale, a Cniajnei Anastasia, care a dat Coţmanul acestui lăcaş, fiica lui Laţco-Voevod, ea a răposat în anul 6928 (1419), luna Martie 26“) (D. Dan şi Kozac)

Inscripţia de pe piatra mormântală a lui Ştefan cel Bătrân 1395-1399).

(„Evlaviosul şi iubitorul de Hristos Io Ştefan Voevod, fiul lui Bogdan-Voevod, înfrumuseţă mormântul acesta strămoşului său Ioan Ştefan-Voevod cel Bătrân, care fu ucis la târgul de pe Hârlău, în anul 6988, luna Mai 20“).

(Melhisedec şi Kozac)

lui Ştefan, lespezi demne de amintire. [2]) Aici îşi găsiră rând pe rând, loc de odihnă, Bogdan I, descălicătorul

1) Melhisedec, Ibidem, pag. 267 şi 273, cam şi Cronica lui Şincai, pag. 354.
2) Melhisedec, Ibidem, pag. 207.

(1348 — 1356) și fiul său Lațcu (1365 — 1347) Roman I, fecioral Mușatei (1391—1394), apoi bătrânul Stețcu [1]) — Ștefan (1395 — 1400), care se războise cu Ungurii; Bogdan, fratele lui Alexandru Cel Bun și chiar tatăl marelui Ștefan, Bogdan-Vodă al II-lea (1449—1451) [2]).

Dintre Doamne numai două veniră să afle pacea zidurilor muiate în umbră: Anastasia, [4]) fiica lui Lațcu-Vodă—Doamna lui Iurg Coriatovici—și Stana,

Inscripția de pe piatra mormântală a lui Bogdan cel Bătrân (1349-1365).

(„Cu mila lui Dumnezeu Io Ștefan-Voevod, Domnul țării Moldovei fiul lui Bogdan-Voevod, înfrumusețâ acest mormânt strămoșului său, bătrânului Bogdan Voevod, în anul 6988, luna ianuarie 27 (1481). Mormintele acestea le-a făcut maistrul Iak“)
(Melhisedec și Kozac).

mama lui Ștefăniță Voevod. Ceilalți treceră de acum la Putna, la Slatina sau Bistrița, unde gropnițe noi fură săpate în preajma ctitoriilor ridicate după planurile

1) D. Onciul, Datele cronicelor moldovenești asupra anilor de domnie ai lui Alexandru cel Bun —, Analele Acad. Rom. Seria II-a, Tom. XXVII, 1905, pag. 209. și Gr. Tocilescu, Istoria Românilor pag. 196.

2) D. Dan, Cronica Episcopiei Rădăuților, pag. 8. și
N. Iorga, Câte-va note despre cronicile și tradiția noastre, istorice, Ibid. pag. 134.

4) D. Onciul, Ibidem, pag. 213.

meșterilor din Răsărit[1]). Din acest moment Rădăuții numai rămân decât ca focar de cultură, unde, un aer sănătos de muncă spornică și roditoare, învălui dela început îmbătrânitele chilii. Acum este vremea școlilor cu teascuri și tipografi veniți din Ardeal, a uricarilor isteți în copiare și traduceri de cărți și a episcopilor cu metanii dela Slatina sau Neamț. Aici, se fereca sfeșnice, se toarnă clopote, se lucrează aere și patrafire, se sapă în lemn tâmple, se zugrăvesc icoane, se leagă cărți, și se culeg cu o răbdare neîntâlnită astăzi, literile celor dintâi tipărituri. Din slova modestă și nesigură a pomelnicilor rădăuțene pornește mai târziu povestirea îndătinată a cronicelor moldovenești[2]) și mai cu seamă vestitele letopiseți ale învățatului Arhiereu Isaia (1566), care fu sol în atâtea rânduri la curtea țarului Ivan-Cel-Groaznic[3]) și minunatele miniaturi, pagini de caligrafie neîntrecută, ale feciorului de boer, care a ajuns apoi harnicul Mitropolit Anastasie Crâmca, ctitorul Dragomirnei.

Cu trecerea vremei însă Rădăuții își pierd faima[4]), încep să decadă, epoca de înfloritoare cultură se stinge în urma sărăciei, pe de o parte—căci daniile se făceau acum la Putna[5]) și Sucevița — sau a episcopilor

---

1) Ibidem, p. 133-134, cum și A. D. Xenopol, Istoria Românilor, Vol. III.p. 667.

2) N. Iorga, Ist. Bis. Rom., Vol. I, pag. 69.

3) In 1572 Isaia este trimis de Ioan Vodă cel Cumplit la curtea Țarului Ivan cel Groasnic, ca să-l vestească de venirea pe tron a stăpânului său, cum și să-i aducă familia, care rămăsese acolo și care se compunea din Doamna Maria, fiica cneazului Rostowschi și din fiul său Petru.

(N. Iorga, Pretendenți domnești în sec. XVI-lea, Analele Acad. Rom. Seria II-a, Tom. XIX. 1898. pag. 248.

4) Mitropolitul Iacov, strămută tipografia din Rădăuți la Iași. Vezi N. Iorga, Ist. Bis. Rom., Vol. II, pag. 166.

5) Fie-care își avură timpul lor de cinste, de mărire și de putere. Cea mai veche, Rădăuții lui Bogdan, decăzu repede pentru a face loc Bistriței lui Alexandru-Cel-Bun. Când Alexandru muri, Ștefan-Cel-Mare ridică Putna — o pildă de strălucire cum nu se mai văzu până atunci — care, și aceea trecu odată cu ridicarea Probatei lui Rareș și Sucevițel Moliveștilor mai apoi.

(Foto Căpit. Gheorghiu).

... zăreşti în fund vârfuri cu cruci de biserică ce străpung zarea ...

BCU IAŞI CENTRALA

(Foto Căpit. Gheorghiu).

Chilia lui Daniil Sihastru

...ceva din melancolia amintirilor trecute plutește în jurul ei...

Priveliști din Bucovina pitorească de Căpit. Aurel I. Gheorghiu, Vol. I.

BCU IAŞI / C... BRARY

pe de altă parte, cari, cu rari excepții numai sunt vrednicii luminători din trecut. In 1782 Dositei, cel din urmă Episcop de Rădăuți, își mută scaunul episcopal la Cernăuți. Deși cu aceasta lua sfârșit viața plină de cinste și mărire a vechei mitropolii, totuși, ea rămase încă multă vreme prin acest fapt, în fața cronicarilor vechi centrul celei mai temeinice mișcări de cultură națională în Moldova, iar pentru generațiile nouă martorul cel mai prețios al vredniciei străbune.

*
* *

Din adâncul nepătruns al gândurilor fur câteva clipe și caut să-mi reîntocmesc crâmpee din vremea întâilor ani ai Moldovei. Și luat de vârtejul lor îi văd răscoliți de bejenii și năvăliri, stropiți de sângele războaielor, desfășurați la rând, an cu an, veac cu veac, ca o cronică răsfoită filă cu filă. Amintiri vechi de tot îmi năvălesc mintea, figurile istorice ale întâilor domni apar, se perindă, se șterg în răsfrângeri de umbre. Drumul bătut de Voevozii moldoveni, cari au descălicat prin aceste văi largi, duce prin codrii bătrâni, peste munți falnici și ape înspumate și apoi printre șesuri roditoare. Aici, se ridică cetăți, se zidesc mănăstiri, se întocmesc sate și se așează mulțimea oștenilor veniți pentru a întemeia țara Moldovei. Ca din povești răsar toate. Domnul își alege o cetate drept Scaun domnesc, curteni, boeri, sfetnici. Din depărtate plaiuri vin soli trimiși spre închinare și de peste nouă mări și țări se adună meșteri vestiți și iscusiți în ale meșteșugurilor. Prin mănăstiri cărturari destoinici migălesc cărți cu slove înflorite, în biserici slujesc arhierei înțelepți, pe când prin chilii scunde și neîncălzite de soare, călugări bătrâni scriu cronici. Este vremea pe care o înfățișează atât de frumos, basmele făurite lângă focul vetrelor.

Se întâmplă însă uneori, că neamuri barbare, pornite din stepe uscate de soare, să vină ca potopul, mânate de vânt. Atunci, Domnul urmat de străjeri și de cetele încercate ale plăieșilor pornesc la luptă. Cetățile se spulberă, satele ard, pristolurile sunt pângărite. Un jar și o furtună bate dela un hotar la altul. Dar năvălirea trece; sângele se usucă, rănile se curăță, cetățile se reclădesc și ani noi de pace dăruiesc țărei liniștea de care are nevoie.

In astfel de vremuri se ridică Rădăuții.

. . . . . .

Mă plimb prin prejurul bătrânii zidiri și par'că ascult cum din adâncul pământului rece răzbesc înfundat glasuri stranii. Și odată cu ele îmi răsună în urechi cântece de vecernic, cuvinte răspicate de cazanii cad în tăcerea adâncă a zidurilor, în timp ce din tării îmbălsămate coboară lin mirezme aromatice.

Cine spune că cei duși depe lume numai știu nimic?

Cu toate acestea, într'o astfel de zi mare, când nebănuit de nimeni pot ca să-mi plec umilit genunchii sub bolți liberate de urgia străină, am impresia că morții pământului nostru se bucură văzând Moldova reîntregită.

Nu-i văd, nu-i aud, însă simt cum bătrânele lespezi se dau la o parte și fâșâiri misterioase se deapănă, se apropie și mă înconjoară ca niște fâlfâiri de aripi nevăzute.

. . . . . .

Seara am părăsit Rădăuții . . .

Rădăuți, 1 August 1923.

MÂNĂSTIREA PUTNA

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

MÂNĂSTIREA PUTNA[1])

«Acolo va fi altarul!
«Zise falnicul monarch.
(V. Alexandri).

N'am fost la Putna de mult, dinaintea războiului. Când am venit aici întâia oară eram un copilandru cu mintea înflăcărată de cetit. Tata murise, vacanța mare era la sfârșitul ei. Intr'o zi ce-mi trecu prin gând, dacă m'aș duce la Putna? Cetisem atâtea lucruri frumoase despre Ștefan cel Mare, mi se povestise multe chiar despre Mănăstirea Putna, încât, nici n'avui vreme ca să mă răsgândesc. Câți mă cunoșteau zadarnic vrură să mă convingă că planul este îndrăzneț—eram în preajma mobilizărei Austriei. Cine ar mai fi putut să mi se împotrivească, când gândul înflăcărat de a merge în Bucovina nu mai avea astâmpăr. In două zile eram gata de drum. Doi tovarăși fără ușor de găsit. Și într'o dimineață de Iulie plecam cu trenul din Botoșani spre Bardujeni.

Trei săptămâni am colindat pe jos, din sat în sat, din mănăstire în mănăstire, cutreerând munții, văile,

---

[1]) Putna își trage numele dela slavonul: put, care înseamnă cărare, potecă. Atât Episcopul Melhisedec în «Mânăstirea Putna» (Ibid, pag. 213) cât și D. Dan în monografia sa, cred că pârâul Putna era pe vremuri o cale de comunicație principală cu localitățile muntoase din acea parte.

localităţile cele mai pitoreşti şi mai însemnate; pretutindeni mânaţi de dorinţa de a vedea, de a afla, de a pătrunde armele trecutului moldovenesc. Suceava Dragomirna, Rădăuţi, Sucevita, Voronet, Moldoviţa, Vama, Câmpulung, Putna, etc. îmi lăsară impresiuni cari de cari mai frumoase, îmi răscoliră gânduri din ce în ce mai înălţătoare şi îmi îmbogăţiră cunoştinţele.

Învăţasem istoria Moldovei cutreerând Bucovina.

* * *

Acum, iată-mă din nou la Putna.

Drumul din gară la mănăstire duce printre vagoane cu lemne, printre stive de scânduri şi printre şine de cale ferată. In dreapta, în stânga, înainte, fabrici, depozite, cuptoare, coşuri lungi şi roşii, fum înecăcios de cărbune şi o mişcare de lume împestriţată, schimonosită la grai, cu accente prelungi, se frământă, pleacă, vine, trece, se încrucişează, într'un furnicar grăbit şi într'o goană nebună după afaceri. Străinii au pătruns şi aici, ca peste tot locul, ispitind cu bani şi cumpărând pe nimica munţii, câmpul, pădurile, pe când adevăratul stăpân, ţăranul, stă uimit şi priveşte cum îi trec pe dinaintea casei şinele de oţel ale decauvilului, care fură şi duce zi cu zi, mii de stejari, de fagi, de brazi, pentru a îmbogăţi pe alţii, neliniştind prin zgomotul drăcesc al maşinelor şi prin urletul asurzitor al sirenelor, adânca pace a munţilor înbătrâniţi şi a zidurilor chemătoare de credinţă.

Şi în timp ce în biserică se fac slujbe şi se ridică rugăciuni, alături mugetul fabricilor cari îşi înalţă pliscurile negre se amestecă cu sunetul pios şi melancolic al clopotelor, iar dincolo, la doi paşi, peste pârâu, sar prin dinamită, svârlite în toate părţile blocuri

întregi de stâncă. Babaitari îngrozitoare cutremură măreața ctitorie a lui Ștefan și nouri întunecați de cenușe orbitoare o acopăr ca un blestem și ca o ispășire de păcate.

Poate fi o sfruntare a pietății și o nelegiuire mai mare?

Străbatem vre-o două uliți întortochiate cu dughenițe joase, cu cârciumi murdare și cu maghernițe întunecoase. E vineri în de seară, mâine e sâmbătă și înspre sâmbătă câte-va japânese au eșit la plimbare prin colbul uliței. Se țin strâns la braț, ca și cum s'ar teme să nu se piardă, își vorbesc repede și cu gesturi stângace; au fața vopsită cu dresuri, iar din jurul gâtului le atârnă până la brâu, pe pieptul jumătate gol, lanțuri groase de aur.

(Foto Căpit. Gheorghiu)

La melițatul cânepei

In pragul unei cârciumi, doi nemți zdraveni cu nasurile roșii, cu pantalonii scurți și cu jachete în culoarea câmpului, stau gânditori, răzimați de ușă. Penajile de păr de căprioară le fâlfâie la pălării, pe când, de sub mustăți isvorăsc fără întrerupere, din pipele cât o măciucă, nouri mărunței de fum albastru.

Dăm în ulița principală care duce drept la mănă-

stire. Pe dreapta și pe stânga case mai mari, mai mici, gătite, cu grădinițe bogate în flori roșii, galbene, violete. Aici, școala, lungă, încăpătoare, cu ferestre mari și așezate în bătaia soarelui, dincolo, primăria la fel, apoi «Casa Națională» în paragină și însfârșit biserica satului, în mijlocul unei curți largi de unde vine un miros proaspăt de fân cosit. Stilul nou ca și întreaga clădirea, ba mai bine

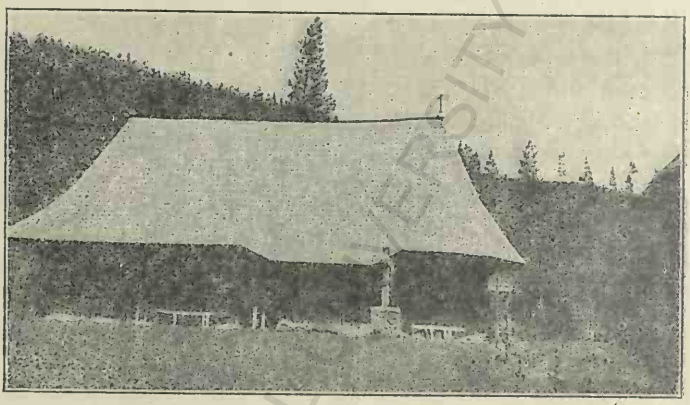

(Foto Căpit. Gheorghiu)

Biserica lui Dragoș Vodă

zis lipsa de stil, cu turnulețe multe, gătită, sub rândurile de țiglă roșie, nu te atrage și nu-ți stârnește nici o impresie mai deosebită. Este o imitație a Mirăuților de la Suceava, zidită de mântuială, cu bani din belșug, și fără pricepere. La ce-ar mai folosi priceperea când spoiala și proporțiile au ajuns să înlocuiască gustul.

Inainte vreme slujbele se purtau ceva mai sus, în bisericuța de lemn a lui Dragoș Vodă, care se vede și acum, vitregia oamenilor sau goana după ceva mai nou, a făcut ca aceasta să fie părăsită, iar

acolo unde sute de ani a încăput credința atâtor generații, în timpul din urmă n'a mai fost loc pentru mâna de credincioși ai satului. Și oamenii, comuna, sau mai știu eu cine, au clădit o altă biserică mai mare, mai înaltă, din zid, însă fără sfințenia și fără însemnătatea pe care umila bisericuță de alături o păstrează și astă-zi.

Așezată într'un cadru de flori și verdeață, cu strașina de șindrilă putredă și cu pereții măcinați de cari, mica ctitorie a lui Dragoș [1]) se spune că fu adusă din Volovăț, de Ștefan cel Mare. Și aici ca și peste tot locul, poporul a îmbrăcat-o și pe ea în haina fermecătoare a legendei. De jur împrejurul ei, decorul este complectat prin casele țăranilor patneni, întreținute îngrijit, cuprinse și mai cu seamă curate. Satul, deși cu locuitori amestecați din toate neamurile: moldoveni, poloni, austriaci, rusneci, țigani și evrei, păstrează totuși în cea mai mare parte carac-

(Foto Căpit. Gheorghiu)

Interior din biserica lui Dragoș-Vodă

1) Melhisedec, Ibidem, pag. 9.

terul așezărilor moldovenești, cu uliți ce se întretaie cruciș, cu livezi în jurul caselor și cu grădinițe în față, unde cresc amestecați cărpenii de văzdoage și ruji, cu iasomie și busuioc [1]).

(Foto Căpit. Gheorghiu)

... Casele țăranilor putneni întreținute îngrijit, cuprinse și mai cu seamă curate

* * *

In urmă, am fost și prin case și am rămas uimit de așezarea cu gust a interiorului. Aceiași împărțire simetrică ca și la noi în Moldova sau în Basarabia, cu cele două încăperi principale în dreapta și în stânga intrării, cu săliță la mijloc și cu cămara în fund. Aceleași podoabe înfrumusețează încăperile, pereții, grinzile, ferestrele și acelaș cuptor se odihnește măreț, cuprinzând jumătate din «odaia cea mare». Nu-i casă, unde să nu zacă îngropată între cliduri de scoarțe, lada cu zestrea femeei, după

1) In 1916, în Com. Putna se aflau:

Români	1418
Ruteni	27
Evrei	278
Germani	668
Poloni	68
Alte naționalități	12
Total	2471

I. E. Torouțiu, Poporația și clasele sociale din Bucovina, pag. 70.

BCU IAȘI CENTRU VECHI

cum nu-i fereastră sau ușă care să nu aibă înnodate deasupră le ștergarul ce cade în falduri înflorite. Mereu pânzeturi și chilimuri cu motive românești, cămeși cu arnici, scoarțe cu flori de câmp sau cu figuri de animale, mereu vrednicia și hărnicia gospodinei, care lucrează vara cu sapa, câmpul, iar iarna cu stativele în casă, pânza. Cu toate acestea, pe alocuri gustul îmbrăcămintei de la oraș a început ca să pătrundă și prin sate. Nu-i rar să vezi fete încălțate cu ghete având tocul înalt sau îmbrăcate cu «jersey» sau cu fuste de stambă eftină. Convieţuirea cu străinii veniți pentru lucru la fabrici, le-a adus pe lângă multe alte obiceiuri stricate și înstrăinarea portului. Tot din această cauză s'au împânzit atâtea fete frumoase și vrednice în târgurile pline de păcate ale Moldovei și Bucovinei, cărora ispita vorbelor înșelătoare le-a pregătit cea mai amară cărare a vieţei.

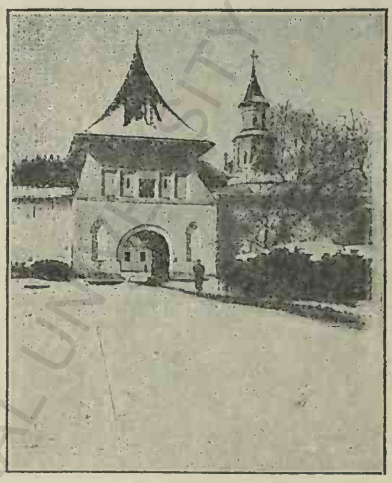

(Foto Căpit. Gheorghiu)

Cu poarta de cetate, tăiată în arc, ghintuită în fer, imensă, veche...

* * *

Mănăstirea nu se vede. Numai calea care duce printr'o alee de copaci bătrâni, așezați ca două rânduri de străji, te lasă ca să zărești în fund vârfuri cu cruci de biserică ce străpung zarea și zidurile albe cu poarta de cetate, tăiată în arc, ghintuită în fer, imensă, veche.....

Câți nu s'au perindat pe sub această boltă largă și sonoră, sub care pașii răsună în chip cu totul straniu, și câte năvăliri nu s'au oprit în fața blănilor de stejar roase de ploi, găurite de cari, dar totuși impunătoare prin vechimea lor!

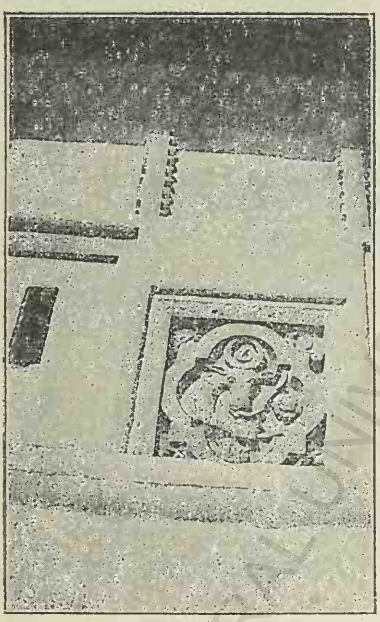

(Foto Căpit. Gheorghiu)

Deasupra, săpat în piatră și așezat în zid, capul de bour, ...

Deasupra, săpat în piatră și așezat în zid, capul de bour, cu inscripția păstrată întocmai, spune celor cari intră că: „Evseviosul domnitor a toată țara Moldovei, marele Io Ștefan Voevod fiul marelui Bogdan Voevod, a zidit și a făcut mânăstirea, întru numele Sfintei Născătoare de Dumnezeu, sub Arhimandritul Iosaf în anul 6989 (1481)“ [1]).

In curtea exterioară zidurilor mănăstirești se află o căsuță mică, șubredă, țărănească, în care locuesc pasnicii mănăstirei. Este casa în care odinioară învățatul arhimandrit Vartolomei Măzăreanu își avea

1) După Letopiseți și tradiție, Mânăstirea Putna ar fi fost clădită de Ștefan cel Mare pe la 1466 ca mulțumire lui Dumnezeu pentru isbânda ce o repurtase la Chilia și Cetatea Albă. Zidirea însă a durat până în 1470, Septembrie, în 3, când s'a făcut sfințirea locașului, după ce isprăvise luptele împotriva Tătarilor, care avuseseră loc la Lipinți pe Nistru. (Letopiseți, Tom. I, pag. 119 și Melhisedec, Ibidem).

vestita «Academie teologică», care a mai trăit o vreme și după ce Austriacii ne-au răpit Bucovina. Despre acest «îndreptător al școalelor domnești, episcopești și mănăstirești a Moldovei»[1]) oricât s'ar scrie tot nu este de ajuns. Cine a fost călugărul Vartolomei ni-l arată o întreagă activitate cărturărească desfășurată la Putna în timpul său.[2])

Albumul Muzeului Militar)
Inscripția de deasupra porței pe pereteie din interiorul curței.

Pătrundem în interiorul curței mânăstirei. Totul evocă aici trecutul sfânt și glorios al Moldovei: zidurile, altarul, relievele, turnurile unde vibrează sunetele clopotelor, strașina sub care se adună păsărelele, însuși aceste lespezi cari stau înfipte în iarbă; toate au un înțeles, un cântec, o poveste, toate vorbesc de vrednicia Voevodului, de vitejia neamului și de credința poporului nostru. Totul amintește aici de epoca lui Ștefan, natura, legenda, rugăciunea. Un nesfârșit isvor de inspirație poetică, unul din cele mai măreț subiecte din istorie!

Aceea ce formează însă farmecul acestei mânăstiri, nu este numai bogăția odoarelor și relievelor, pe cari mâna Voevodului moldovean a știut cum să le adune, ci și atâtea bătrâne basme și legende, cari împodobesc povestirea minunată a putnenilor, fiecare

1) N. Iorga Ist. Bis. Rom. Vol II pag. 163-165.

2) Asupra acestei școli este interesant de citit un studiu pe cât de complect pe atât de documentat în valoroasa carte a D-lui I. Nistor: Istoria Bisericei din Bucovina 1916. București.

din ele lăsând câte o dungă luminoasă în această noapte a veacurilor istorice.

Bâtrâne legende! Cât sunteți de duioase, de minunate, de fermecătoare!

* * *

Istoria Mănăstirei Putna are pagini foarte diferite, unele splendide, înălțătoare, mărețe ca și izbânzile lui Ștefan, altele tragice, triste, întunecoase ca și urgia năvălirilor dușmane.

Clădită cu o eleganță ce nu se mai întâlnește în vre-o altă epocă, mănăstirea trebuie să fi înfățișat în cele dintâi timpuri după zidire unul din cele mai frumoase monumente religioase. Aceasta dovedește că Ștefan cel Mare nu a fost numai un războinic desăvârșit, dar și un admirator și un cunoscător priceput al artei din acea vreme. Voevodul, care voise sa aibă un locaș demn de dânsul, unde să-și odihnească oasele ostenite în bătălii, nu putea găsi un loc mai potrivit decât aci.

Pe atunci ținutul erà pustiu, satul a venit în urmă, la început câte-và case mărunte, rari, modeste și abia târziu de tot când treburile mănăstirei cerură brațe de muncă, veniră și se așezară în acest capăt de drumuri și încrucișare de văi, scutelnicii și oamenii fără pământuri. Astăzi, comuna se întinde până departe aproape de hotarul satului Gura Putnei (Carlsberg). [1]) In locul micelor bordee de țigani mănăstirești, fabricele se ridică impunătoare, sfidând prin activitatea lor modesta ctitorie a lui Ștefan.

Biserica propriu zisă nu prezintă liniile și podoabele originale ale timpului când a fost clădită[2]). Numeroasele

1) Numele unei colonii nemțești, dat în cinstea Arhiducelui Carol.
2) Melhisedec, Ibidem, pag. 215.

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

prefaceri, restaurări și chiar jefuiri[1]) au schimbat, au adăogat sau au redus din podoabele cu care o dăruise ctitorul. Alt-fel, o găsim cum se înfățișază astă-zi. Sprijinită pe contraforturi și înconjurată de un brâu încolăcit de piatră, între două rânduri de ocnițe ce încadrează uneori ogivele frânte ale ferestrelor înguste, clădirea prezintă lipsa de gust și armonie a unui arhitect străin, Romsdörfer, care a pocit mai toate mănăstirile bucovinene. Aceleași ocnițe urmăresc și mai sus turnul ridicat din mijlocul acoperișului împodobit cu coloane aparente, înfășurate în garnitura frunzelor de viță.

Și nimic n'ar fi fost mai pitoresc și mai cuminte dacă s'ar fi păstrat liniile vechei clădiri, care, într'o astfel de înfățișare ar fi exprimat și ar fi redat în toată simplicitatea lui, elegant de altfel, caracterul arhitectonic original al artei întrebuințate în veacul al XV-lea[2]).

* * *

Mâine e Sfânta Maria, hramul mănăstirei. Curtea e plină de țărani, țărance, flăcăi, fete, copii, veniți din depărtări, cu sacul la spinare, pentru a se închina

---

1) Iată un fragment din povestirea cronicei lui Neculce:

„Vasile Vodă aproape de mazilie, au greșit lui Dumnezeu, că i s'a întunecat „mintea spre lăcomie, de au stricat Mânăstirea Putna, gândind că va găsi bani „și n'au găsit. Și s'a apucat s'o facă din nou iarăș precum au fost și nu „i-au ajutat Dumnezeu să o facă, că au zidit-o numai din temelie din pământ, „până la ferestre și i-au luat Dumnezeu domnia. Că s'au sculat Gheorghe Ștefan „logofătul cu oaste asupra lui și l-au scos din domnie. Iară plumbul cu care a „fost acoperită Mânăstirea Putna, l-au luat Cazacii lui Timuș, a ginerelui lui „Vasile Vodă, de l-au dus la cetate la Suceava, de au făcut gloanțe de pușcă „să apere cetatea Sucevei despre Gheorghe Ștefan. Ce știu că au apărat-o bine „că s'au osândit și Timuș, pentru prada și jocurile ce au făcut pe la sfintele „mânăstiri și și-au pus și el capul de glonț, precum scrie letopisețul. Și pe „urmă au gătit Mânăstirea Putna, Gheorghe Ștefan, după ce au luat domnia, de „este zidită după cum se vede acum. (Letop. Tom. II, pag. 205, cam și Melhisedec Ibidem, pag. 214).

2) D. Dan, Ibidem și Melhisedec.

icoanei de argint a Născătoarei, făcătoare de minuni. Cei mai mulți sunt bărbați, bătrâni, cu plete lungi, curgând linse de sub pălăriuța rotundă, cu moț la spate, sdraveni cât un munte și cu obrajii roșii.

Oameni cu vorba moale, însă răspicată, femei cu ștergare albe — chipuri de madone — cu mersul lin, mândre și mlădioase ca trestia; ai zice că vezi

(Foto Ing. Rezori)

Biserica propriu-zisă nu prezintă liniile și podoabele originale ale timpului...

o pânză de Grigorescu sau Rafael. Intră și ies mereu din biserică. Câți-va stau la taifas de o parte, femeile, de alta; bărbații, pun la cale nevoile și treburile zilei de mâine. Flăcăii tăinuesc și trag ochiade fetelor cu părul prins în gâțe, ispititoare în priviri și legănate la mers, care glumesc și se hârjonesc prin colțuri, pe după boschete, râzând înfundat sub privirile dojenitoare ale bătrânilor. Toți poartă cămeși, ițari, cojo-

cele, ștergare, albe ca neaua; numai catrințele femeilor și brâcle bărbaților sunt negre sau colorate. Aceiași uniformă îmbracă tineri și bătrâni și dă întregei mănăstiri o înfățișare plăcută, veselă, pitorească.

(Foto Căpit. Gheorghiu)

... Chipuri de madone... ai zice că vezi o pânză de Grigorescu sau Rafael...

In afara zidurilor, în curtea grajdurilor, căruțele stau la rând, păzite de copii. Obiceiul e ca noaptea ce urmează să o petreacă în preajma sfântului locaș și pentru aceasta se găsesc desfășurate pe iarbă, lăicerele frumos țesute, ce vor primi odihna pelerinilor veniți din depărtări.

* * *

Ne prezintăm starețului. Părintele arhimandrit, V... este un moșneguț mic de stat, încărunțit, cu o barbă măruntă, rară, are doi ochi mici, ageri, blânzi. Ne primește după un obiceiu care-i face cinste; e numai suflet și bunăvoință. Erudit, bun cunoscător al tre-

cutului, un înflăcărat povestitor și mai cu seamă un teolog distins, nu se obosește niciodată când este vorba ca să arate oaspeților mănăstirea și odoarele ei. De aceia scoborâm de îndată scările numeroase ale stăreției și intrăm în biserică.

(Foto Căpit. Gheorghiu)

Putna. — Biserica Catolică

Soborul cântă, făcliile scânteiază, umilele vitraiuri pari sori, biserica este pe deantregul plină, tot satul s'a adunat, bătrâni, femei, copii, amestecați, cucernici, tăcuți, gânditori.

Pridvorul geme de lume. Nu-i loc să lași un vârf de ac. Numai lespezile de piatră măcinată, ale mitropoliților Teoctist și Iacov, una deaparte, cealaltă de alta a încăperei, sunt slobode de îmbulzeala credincioșilor.

De pe peretele din față privește pașnic chipul lui Ștefan[1]). Altfel, de cum ni-l arată pictura aflată la

1) Episcopul Melhisedec crede a ști că acest portret a fost făcut de către un anume Vasile Popovici, zugrav din Suceava la 1797, după un alt portret «foarte vechiu» aflat în Mănăstire iar astă-zi distrus (Ibid. pag. 253).

Humor, zugravul, care a vrut să ni-l înfăţişeze, este dintr'o vreme mai nouă; pictura a fost păstrată bine, însă figura nu seamănă nici pe departe cu aceea ţesută pe un patrafir aflat în muzeu, unde, frumosul şi tânărul chip, cu coroana pe frunte, peste pletele ce curg în valuri şi cu privirea blândă de sfânt, ni se desvăluie astfel cum l'au descris cronicarii şi cum pare să fi fost într'adevăr: „..... om nu „mare la stat, mânios, întreg la minte, nelenevos şi lu„crul său ştia să-l „acopere; şi unde „nu cugetai, acolo „îl aflai. La lucruri „de războiu meşter; „unde era nevoie în„suşi se vârea, ca „văzându-l ai săi, „să nu îndepărteze „(să nu dea înapoi). „Şi pentru aceia rar „război de nu bi„ruia. Aşijderea, un„de'l biruia alţii, nu pierdea nădejdea; „că ştiindu-se căzut jos se ridica dea„supra biruitorilor“ [1]).

(Foto Căpit. Gheorghiu)

... fete ispititoare în priviri şi legănate la mers, care glumesc şi se hârjonesc prin colţuri ...

Bătrânul stareţ ne conduce peste tot, ne arată, ne

[1]) Cronica lui Ureche.

povestește, iar noi îl ascultăm vrăjiți. Interiorul bi-

Ștefan cel Mare (Evanghelia de la Humor)

sericei scăldat în lumina candelelor și a lumânărilor de ceară dă un aspect de feerie magică.

In mijlocul bisericei se află o piatră mică, pătrată, albă, care amintește locul celei dintâi cripte în care a fost așezat Voevodul. Aici, sub această lespede simplă, modestă, fu adus de la Suceava și coborât cu mare pompă corpul neînsuflețit a lui Ștefan. Putna trebuia să-și primească stăpânul. Oasele însă nu-i mai sunt de mult acolo. Reînoirea repetată a mănăstirei, răutatea și vrăjmășia dușmanilor lacomi de bogăție au răscolit de atâtea ori cenușea Voevodului. Dela un timp însă, moaștele prefăcute în praf, acoperite de o parte din veșmintele nepătrezite încă, fură ridicate și așezate acolo, unde se odihnesc și astă-zi, în colțul din dreapta naosului. Și veacuri dearândul, în vreme de grea cumpănă, când drumurile și văile răsunau de zăngănitul armelor sau de tropotul cailor hoardelor dușmane, cari năvăleau și pustiau țara de la un hotar la altul, povestesc bătrânii, că umbra lui eșia câte o dată pentru a plati peste culmi ca o inspirație divină și ca o viziune măreață!

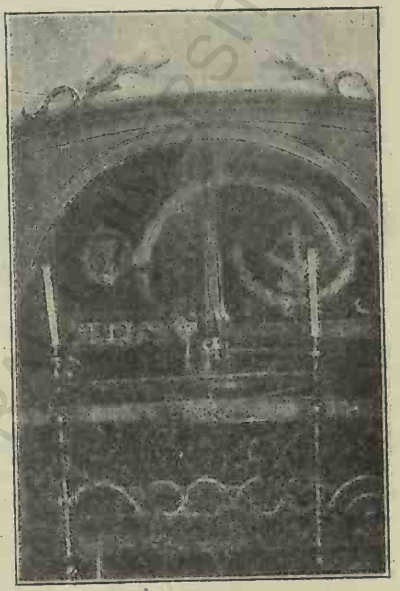

Lângă cripta unde Ștefan își doarme somnul de veci, arde o candelă modestă...

Lângă cripta unde Ştefan îşi doarme somnul de veci arde o candelă modestă, mică, nemişcată, ca un gând senin. Baldachinul de nuc, îmbrăcat în sticlă, apără de atingere şi păstrează lespedea de marmoră albă adusă din Apus, pe care se înşiră în jurul frunzelor de acant, inscripţia subţire şi fin săpată a morţei eroului. Oasele, cari au fost profanate şi răscolite

Inscripţia de pe peatra mormântală a lui Ştefan cel Mare.

(Evlaviosul Domn, Io Ştefan Voevod, cu mila lui Dumnezeu, Domn al ţărei Moldovei, fiul lui Bogdan Voevod, ctitorul şi ziditorul lăcaşului acestuia, carele aici zace şi s'a mutat la vecinicile lăcaşuri în anul 7012 (1504) luna Iulie 2)

Gr. Tocilescu, Istoria Românilor pag. 238 şi Kozac

în atâtea rânduri de Cazacii lui Hmilniţchi, se odihnesc de astă dată în pace, alături de ale Mariei, mănteanca, fiica lui Radu cel Frumos, şi nu departe de cealaltă Marie de Mangup adusă tocmai din Crîm, din vechea cetate a Comnenilor-Trapezuntul, şi de fiul său Bogdan. Mai târziu însă, următori datinei, fără îngropaţi sub lespezi grele şi în umbra criptelor de piatră, Maria, soţia lui Rareş cum şi Ştefăniţă-Viforul,—fiul lui Bogdan.

Călăuzit de bătrânul călugăr, care îmi tălmăceşte colţ după colţ, ochii îmi fug peste slovele tăiate ca o horbotă deasă şi copleşit nu numai de amintiri străbune dar şi de puteri tainice, simt cum peste pulberea mormintelor mute se deapănă poveştile bătrâne ale Voevozilor. Fiecare a dus cu el în pământ câte-un crâmpei din tragediile antice. S'ar spune că

Inscripţia de pe piatra mormântală a Domniţei Maria fiica lui Ştefan cel Mare

(Acesta este mormântul Mariei, ce se zice «Kniajna», fiica lui Ştefan Voevod, Domnul ţărei Moldovei, ctitoral acestui sfânt locaş, carele s'a mutat la veşnicile locaşuri în anul 7026 (1518), luna Martie 18)

(Melhisedec şi Kozac)

un destin nefericit a fost la temelia tuturor urmaşilor lui Ştefan.

Il văd pe Bogdan [1]) trimiţînd soli la crăiia leşească pentru a cere de soţie pe Lisafta sora regelui Sigismund. Solii se duc; sunt primiţi cu alai, însă cunoscută fiind aricianea vestită a Voevodului moldovenesc, fata se împotriveşte, iar mama regelui le dă răspunsul cuvenit. O a doua solie trimisă după

1) Letopiseţii Moldovei, Tom. II, pag. 146-147 şi Gr. Tocilescu Ibidem, pag. 261 şi urm.

moartea acesteia aduce acelaș rezultat. Atunci Bogdan se înfurie, țara este înarmată, oastea arde cetățile galițiene, pradă, jefuește și se întoarce cu o mulțime de robi. Războiul însă nu se termină aci. Polonii vin ca să-și ia revanșa. Porțile Sucevei tremură sub loviturile paștilor lor, dar nu cad; mai tare decât mânia leșească sunt zidurile cetății lui Ștefan. La urmă,

Inscripția de pe piatra mormântală a Doamnei Maria, soția lui Petru Rareș

(«Evlaviosul și iubitorul de Hristos Ioan Petru Voevod, Domnul țării Moldovei, a înfrumusețat mormântul acesta Doamnei sale, Maria, carele s'a mutat la veșnicile locașuri. Veșnica ei pomenire. In anul 7037 (1529), luna Iunie 28»)

(Melhisedec și Kozac)

înfometați și bântuiți de boli se retrag jefuind țara. Bogdan se repede pe urmă-le, îi ajunge la Nistru; bătălia e crâncenă, căci Leșii sunt mulți. Oastea Moldovei este bătută și însuși Voevodul Bogdan rănit scapă prin fugă. Patima Domnului pentru o femeie răscolise două țări, vărsase sânge nevinovat și adusese în ruină cetăți și ținuturi întregi. Ce a urmat mai târziu se știe: năvala Tătarilor și rușinosul tratat de pace încheiat cu Turcii. După 13 ani de domnie Bogdan moare la Huși. Moștenirea lui Ștefan cel Mare căpătă prin nechibzuința sa cea dântâi lovitură grea; de-

acum nenorocirile au să urmeze necontenit. Începutul îl făcu Ștefăniță.

Încă tânăr de tot, un copil crud, ușuratec, capricios, zvăpăiat, o fire fără nici o milă — descrisă atât de maestru de pana lui Delavrancea — i se puse pe umeri hlamida grea și coroana plină de răspundere a unchiului său. Cum i-a fost tinerețea, astfel i-a fost domnia, moartea, numai un sbuciam, o întreagă dramă scăldată în sânge, țăsută de capricii, de aventuri și de crime oribile. De paloșul lui cad sfetnici bătrâni, cad slugi credincioase, cade întreg sfatul boerilor țării. Ca și Lăpușneanu de mai târziu, sfârșitul și-l găsește într'un pahar de otravă. Tana—Doamna—înșelată și amărâtă de atâtea crime și făr'de legi se hotărește însfârșit și în câte-va picături de vin de Cotnari închee la Hotin prin otravă, o domnie înroșită de sânge. Acum, dorm amândoi în preajma marelui lor înaintaș, proslăviți de cântări și învăluiți de miresme, ertați de trecut, cinstiți și purificați de păcate. Unde-va însă, sub alte lespezi grele se odihnesc împrăștiate în cele patru părți ale Moldovei și oasele celorlalți urmași. Putna n'a mai avut norocul să strângă laolaltă în gropnița-i de lut rămășițele întregei familii, astfel, precum fusese dorința ctitorului ei și de aceia, astă-zi, între aceste ziduri de atâtea ori ruinate, prădate, refăcute, adăogate, arse și iar ridicate, nu se găsesc decât cei trei voevozi, pe cari Delavrancea în admirabila-i trilogie shackesperiană i-a înfățișat atât de sublim prin «Apus de Soare» și «Viforul»!

In fața acestor inscripții scrise cu slove străvechi, păstrate dealungul veacurilor, măcinate de umezeală și până mai deună-zi fărâmate de nepăsare, îngenunche tu beduinule venit din depărtări, căci ele ne-au fost în vremuri grele singurul isvor de nă-

dejde, de energie și de pilde. La ce folos să spulberi praful care acopere amintirea lor? Oare nu de pe dânsele a fost culeasă istoria neamului tău? Furat din vălmășagul vieței de astă-zi, roagă-te și plin de pietate cercetează-le și vei vedea că aceea ce cauți aici nu este numai mormântul sau umbra Voevodului, ci și amintirea celui mai vrednic ostaș al neamului, care, de îndată ce trecu în lumea drepților, chipul lui apăru imaginației poporului mai mărit de cum fusese în viață, schimbat într'o figură măreață prin legendă și basm, transformat într'o ființă supranaturală și sfântă, în anul din acei uriași, despre cari poveștile bătrânilor au țesut un șir nesfârșit de întâmplări poetice și legendare.... Ca o epopee veche de tot, scrisă pe foi roase de pergament, domnia sa ne va rămâne înconjurată de un vestmânt poetic și miraculos, în care chipuri fantastice răsar din timp în timp pentru a evidenția și mai bine pe omul, care s'a păstrat în închipuirea mulțimei «Mare și Sfânt».

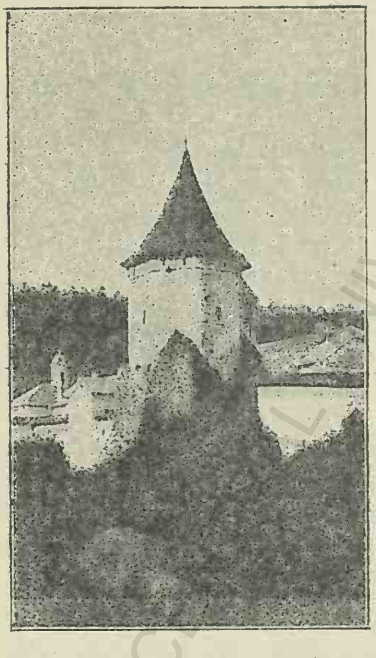

(Foto Căpit. Gheorghiu)

Putna. — Vechiul turn de apărare al mânăstirei.

Sub aceste umbre de munți trufași și măgari ador-

mite, când râuleţul Putnei se pierde în depărtări albastre și când crepuscului înfășoară împrejurimile cu mister, totul vorbește despre tinireţa, despre viaţa, despre isprăvile marelui Domn, zidurile, mânăstirea, munţi cari o înconjur, stâncile roase de ape, însăși apele cari curg neîncetat ca un cântec de slavă, de pomenire și de închinare!

Am fost și în mănăstiri bogate, cu tâmple stropite numai în aur și copleșite de icoane; am ascultat și în alte părţi slujbe strălucite cu arhierei îmbrăcaţi în odăjdii ţesute din fir, cu coruri măestrit conduse; dar nicăeri n'am fost mai tare impresionat ca aici, unde, fiecare pietricică povestește câte-ceva despre măreţia de odinioară a Moldovei. In întunericul acestor ziduri fiecare gând izvorât și fiecare vorbă pornită, prinde un înţeles cu totul deosebit, ca și cum ai trăi într'o lume nemuritoare, unde nimic din ce este în afara lor, nu te mai chiamă. De aceia, în acea seară de privighere am văzut bătrâni istoviţi de muncă și obosiţi de cale, cu părul alb de griji și nevoi, aprinzând lumânări și îngenunchind ca la un sfânt lângă lespedea culcată între steaguri — și

(Foto Ing. Rezori).

...Acolo la adăpostul zidurilor maestoase şi mândre, dorm scăldate în criptele amintirilor trecutului, chipurile vrăjite ale basmelor şi legendelor...

am surprins copii răzimați de lemnul baldachinului modest, privind visători în jos, peste podoaba scrisului neînțeles, ca înspre o carte de basme! . . .

. . . . . .

* * *

Colecția de antichități nu are proporțiile unui muzeu mare, cu săli numeroase, cari să înfățișeze istoria mânăstirei sub diferite epoci — ci, în două odăiți mici, din rândul de încăperi a stăreției, sunt așezate în dulapuri, sub globuri de sticlă, la rând, patrafire, omofoare, aere, tetrapodari, vestminte, cruci, evanghelii, cărți, manuscrise, icoane și tot ce a putut ca să scape de urgia și lăcomia deselor năvăliri. Multe din ele au fost adunate sau dăruite de către urmașii marelui Domn, numai puține au fost găsite în mormântul răscolit al lui Ștefan [1]).

Ochii se pierd în admirarea atâtor relicve. Aici, o evanghelie mare, grea, legată în zale ce zornăesc ca niște cătuși, dincolo, câte-va scrisori domnești așternute pe pergament cu peceți mari de ceară; alte cărți «Codicele putnean» și apoi Evanghelia meșterului călugăr Paladie (1488); scrise toate într'o caligrafie desevârșită și fără nici un cusur, împodobite cu desemnuri colorate și miniaturi atât de dibace, de măestrit colorate și de armonios împletite, încât rămâi uimit. In altă parte, se văd: crucea din lemnul sfânt al răstignirei Mântuitorului, pe care abia se mai urmărește inscripția de danie a Împăratului bizantin Comnenos, cadelnița dăruită de Ștefan,

1) Cronicarul Ion Neculcea povestește că arcul, cu care Ștefan ar fi tras când a ales locul de altar, a fost păstrat multă vreme în mânăstire, până pe vremea lui Constantin Cantemir, când, în urma unei răscoale a Cazacilor și Leșilor, mânăstirea ar fi fost prădată, iar arcul furat. In ceea-ce privește paharul de iaspis alb din care bea Ștefan și care a fost dăruit mânăstirei, acesta a fost stricat la o beție de către egumenul Misail Chiseliță (1716-1724).

icoana pe care acesta o purta în războae, toiagul de lemn al mitropolitului Iacov, coroniţa de aur bătută în nestimate a Maicei Domnului făcătoare de minuni, alături de craniul Mariei, fiica Voevodului şi de alte cruci mai vechi, mai noui şi de o colecţie de vestminte ţesute în fir şi mărgăritare, de o artă şi de o bogăţie rară. Iar în fund de tot, racla din cedru a «Sfântului Ioan» dela Suceava, cu ţesătura măestrită a «Patimilor», tăiată meşteşugit după vechiul obiceiu apusean, în lemnul, pe care odinioară Alexandru cel Bun îl dăruia moaştelor izbăvitoare de păcate şi tămăduitoare de boli. Peste tot este o întrecere de răbdare, de iscusinţă, de artă; peste tot pecetea influenţei meşterilor din Bizanţ sau din Veneţia.

Nicăeri ca aici înrurirea culturei bizantine n'a fost mai bine întovărăşită cu vechea artă veneţiană. Sub sfaturile maeştrilor din Veneţia şi mai ales din Bizanţ, gustul ales şi inspiraţia delicată a călugărilor şi artiştilor vremei, imprimate în atâtea lucruri de valoare, capătă o strălucire deosebită. In legăturile cărţilor, în liniile desemnului trase pe foi galbene de pergament şi atât de căutate în vremea lor, întâlneşti mâna meşterului desăvârşit, care stilează, modifică şi face ca să ia naştere o nouă artă, mai sănătoasă mai trainică şi mai apropiată de sufletul poporului nostru.

In acea lume, «slavo-bizantină» se lucrau lucruri cu o desăvârşită artă şi cu o rară dibăcie, ceea-ce ne dovedeşte caracterul înaintat al culturei noastre, care începe să se afirme în a doua jumătate a veacului a XVI-lea. De aici au pornit cele dintâi anale moldoveneşti [1]), de aici a plecat Varlaam feciorul

1) N. Iorga. Ist. Rom. prin Călători. Vol. I, pag. 166. Cea mai veche cronică este Letopiseţul din Bistriţa (Alexandru cel Bun). Din vremea lui Ştefan acesta a trecut la Putna.

(Die österreichisch-ungarische Monarchie in Wort und Bild)

...Evanghelii scrise într'o caligrafie desăvârşită... împodobite cu desenuri colorate şi miniaturi armonios împletite...

de ţăran, autorul «Cazanicei» şi a «Cărţei de învăţături», ajuns mai târziu egumenul mânăstirei

Secu (1610) şi apoi mitropolit al ţărei [1]) şi tot de aici s'au împrăştiat pretutindeni cuvintele calde ale lui Măzăreanul, care vorbise atât de frumos lângă mormântul marelui Ştefan de ziua pomenirei lui. O pioasă aducere aminte trebuie să se îndrepte şi către acele Domniţe crescute şi trăite în umbra zidurilor mănăstireşti sau a curţilor domneşti — care, cu o răbdare plină de virtute au cusut cu cea mai desăvârşită artă o mulţime de vestminte şi odoare bisericeşti. Pe brocard uneori, pe stofe de serasir alteori, de cele mai multe ori ţesând singure, aceste femei, cărora nu li se mai poate găsi pereche astă-zi, au înflorit sau au brodat modele, flori, chipuri, scene întregi din timpurile biblice cu o măestrie demnă de admirat [2]). Astfel era obiceiul vremei — Doamna dădea pilda muncei acasă, în timp ce Domnul, Voevodul ţărei,

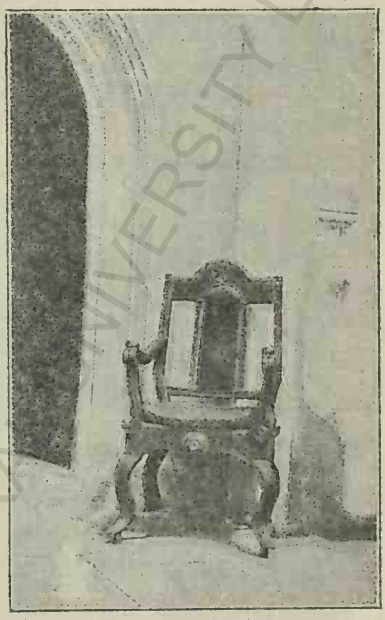

(Foto Căpit. Gheorghiu)

Din muzeul Putnei
Un scaun vechi moldovenesc

1) Idem. Ist. Bis. Rom. Vol. I, pag. 304.

2) La Putna se poate vedea şi astăzi frumosul aer lucrat atât de gingaş de neobositele mâini ale Elenei, soţia lui Rareş şi mama acelei Chiajna, care îşi ispăşia păcatele vânzând mătăsuri la Alep.

înfiora cu pilda vitejiei până şi pe duşmanii cotropitori. Câte ţesături ne-au rămas, toate sunt de un gust şi de o pricepere neîntrecută. Mărgăritarele în acele timpuri erau la modă şi rar ornat bisericesc să nu le aibă înşirate ca nişte lacrimi de suferinţă în jurul capului Mântuitorului sau a Sfintei Marii. Modelele de cele mai multe ori erau născute din imaginaţia plină de vise a Domniţelor, care aşteptau în liniştea sfântă a chiliilor întunecoase sosirea logodnicului viteaz. Câte odată însă, negustori trecători aduceau din Bizanţ — sau chiar de pe coastele Italiei — tipare de flori şi desemnuri, cu care apoi se impodobeau vestminte de atlas. Şi pe acele vremuri era o modă, o modă însă născocită cu gust, cu mult simţ estetic şi moral. Casutari şi fresce stânse din multe biserici de pe vremea lui Ştefan şi chiar de mai înainte ne păstrează o samedenie de icoane etitoreşti, în care Doamnele şi Domniţele sunt înfăţişate în hainele vremei. Astfel, aici se vede şi acum pe o perdea de atlas roş bătută în fir de argint, Doamna Maria [1]),

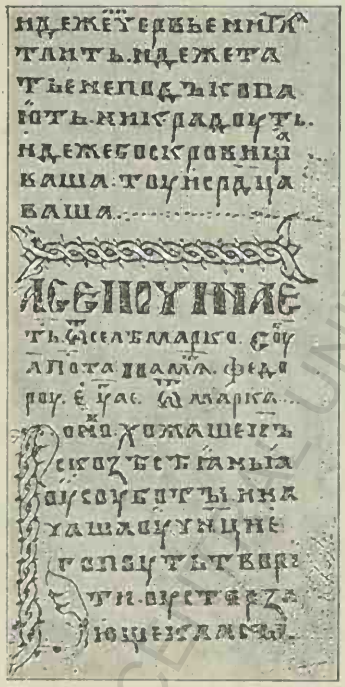

O pagină din Codicele putnean.

1) Melhisedec, Ibidem, pag 225.

Hațancă cu furca *(Foto Căpit. Gheorghiu).*

BCU Cluj / UNIVERSITY LIBRARY

La stative

(Foto Căpit. Gheorghiu).

(Foto Căpit. Gheorghiu).

...şi acelaşi cuptor se odihneşte măreţ, cuprinzând jumătate din „odaia cea mare"...

Priveliştl din Bucovina pitorească de Căpit. Aurel I. Gheorghiu. Vol. I.

soţia lui Ştefan. Cu ochii închişi, sub costumul bizantin, greu şi lung până la pământ, iar pe cap cu o mândră coroană, din care atârnă rânduri-rânduri nestimatele, odrasla neamului împărătesc al Comnenilor, pare că doarme somnul lin a sufletelor fără de păcate.

* * *

Când eşim din muzeu este întunerec bine. In curte ard focuri şi lumânări; în jurul lor pelerinii stau

... Domniţe... care cu o răbdare plină de virtute au cusut cu cea mai desevârşită artă... scene întregi din timpurile biblice...

(Die österreichisch-ungarische Monarchie in Wort und Bild)

roată la sfat. In reflexul făcliilor albe mulţimea îmbracă chipuri bizare. Prin deschiderea ferestrei de unde sunt găzduit stau şi privesc afară, peste ziduri peste culmi şi peste toată această lume adusă de credinţă.

E linişte, e lună şi e o noapte din basme. Natura se pregăteşte de culcare. Păsărelele au tăcut, vântul numai adie, brazii par înghеţaţi, numai pârâul mai murmură tainic între pietre şi fabricile huese mono-

ton departe. Și în această tăcere desăvârșită, vrăjit de amintirile istorice ale trecutului, aș fi vrut să răsune surlele ca altă dată, munții să clocotească, văile să urle, firea întreagă să pară trezită, răsculată sbuciumată, iar pe deasupra tuturor, oastea plăieșilor din Neamț, dela Hotin și din Suceava, să treacă în rânduri strânse, flutarând suliți și steagari și buciumând imnuri de biruință. In această apoteoză de mărire și de glorie mi s'ar fi părut că însuși umbra marelui Ștefan se scoală din mormânt, ca un Hristos înviat pentru a sărbători reânvierea bătrânei Moldove!! . . . . . .

. . . . . .

. . . . . .

. . . . . .

Târziu, când totul doarme sub poleiala lunei pline, când umbre din ce în ce mai impresionante aruncă întuneric asupra munților tăcuți, în timp ce în spuza cuptoarelor roșii dela gura văei, munca se cheltuește sălbatec, iar în cârciumi se ciocnesc sgomotos pahare de otravă, rămâne totuși, în acest colț sbuciumat și copleșit de străini, un locușor umil, unde nimic nu tulbură adânca pace a morților domnești. Acolo, la adăpostul zidurilor maestoase și mândre, dorm în criptele amintirilor trecutului, chipurile vrăjite ale basmelor și legendelor, pe cari fruntele paltinilor le urmăresc, le cheamă și le îngână cu freamătul lor!

Patna, 30 August.

Pecetea lui Alexandru cel Bun.
(Gr. Tocilescu, Istoria Românilor

Pecetea lui Ștefan cel Mare
(Gr. Tocilescu, Istoria Românilor)

BCU IASI UNIVERSITY LIBRARY

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

ÎMPREJURIMILE PUTNEI

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

IMPREJURIMILE PUTNEI

I

CHILIA LUI DANIIL SIHASTRUL

„Sub o râpă stearpă, pe un râu în spume,
„Unde un sihastru a fugit de lume...
„Daniil Sihastrul"..— D. Bolintineanu.

Pe drumul care duce pe lângă fabrica unde se toarnă sticla, printre două șiraguri de munți ce par că se resfrâng pentru a primi albia potolită a Viţăului, nu departe de sat, câte-va stânci goale și o gură neagră, înseamnă chilioara, în care bătrânul Daniil a săpat cu dalta, zi cu zi, o încăpere strâmtă dar primitoare, neștiind că odată pe lespedele ei reci și umede își va odihni oasele, acela, care ca Domn se învesmântă cu haina de apărător al creștinătăţei. Înconjurată de un gărduţ de brad, lăsată în voia șivoaelor cari o spintecă din toate părţile, plină de murdării și cu pereţii scrijălaţi de semnăturile neeuviincioase ale inconștienţilor, chilia, care a dat naștere la o sumedenie de povești fermecătoare, deși nu servește astăzi decât pentru jocul copiilor, ar merită mai multă îngrijire din partea comunei. Decât, cine să se intereseze de păstrarea ei? Primarul care face politică, mănăstirea care n'are nici o putere

sau străinul care își clădește alături castele și care nu i-a pricepat nici-odată rostul?

Chilia e umilă, e pustie; ceva din melancolia amintirilor trecute plutește în jurul ei. Înconjurată de clădiri noi pare că se simte din ce în ce mai străină. Străini îi sunt și oamenii cari vin când și când s'o vază; numai isvorul care șerpuește la un pas i-a rămas prieten și credincios tovarăș.

Câte odată, vara, călătorii se țin lanț. Unii mai bătrâni se opresc în mijlocul dramului, privesc, admiră, alții mai tineri, mai vrednici, se urcă până sus, intră fără ca să bată, căci ușe n'a fost nici odată, pun mâna pe pereți, pipăe, măsoară din ochi și rămân uimiți de perseverența și răbdarea tenace a sihastrului legendar. Aici, în colț, se vede patul — o lespede de piatră — unde schimnicul își va fi odihnit oasele zdrobite de bătrânețe, dincolo, locul săpat pentru iconostas, tăietura ferestrei, pridvorul; toate, lucrate din daltă și ciocan, cu acea răbdare rară ce nu se mai poate întâlni astăzi.

Numai în partea dinspre miază-zi, natura a venit în ajutorul Sihastrului. Aici se află o altă deschidere naturală, tăiată în acelaș bloc al stâncei, unde povestea grăește că Ștefan și-ar fi adăpostit armăsarul de prigoana lupilor.

Din cadrul cămăruței de piatră, peisajul desfășoară un decor fermecător. In față, pădurea neagră de brazi urcă muntele, urmărindu-l peste tot și învăluindu-l ca o haină; în spate, colțuri de stânci și văgăuni, săpate de șivoaie și căptușite cu prund. Totul crește în sălbătăcia și în belșugul pe care natura nici odată nu-l chivernisește. Copaci doborâți de bătrânețe zac în neștire în toate părțile, unii îmbrățișați printre crengile altora, curpeni de smeură și mure se târăsc atârnând boabe roșii și negre într'un

colorit negrăit de frumos și într'un parfum ameţitor. Flori albe, roșii, albastre se amestecă, se ţes și se întrec în tulpini, în frunze, în parfum și în coloritul petalelor subţiri și diafane. Baraieni mari, mașcate, brusturi cu frunze cât umbrela adăpostesc foiţele înguste și ascuţite de «feriga montana», pe lângă brăzișori sfioși ce se ridică ca niște copilași plăpânzi din așternutul moale al mușchiului gros cât o palmă.

Și câte nu are pădurea! Vezi, cum sub toate formele, sub toate culorile și în proporţii de energie nebănuită, viaţa ţâșnește din pământ și gâlgâe în fiecare brădișor, în fiecare floare până în cel din urmă firicel ce se luptă ca să iasă de sub tutela brusturaluiirăutăcios.

Inscripţia cu piatra mormântală a sihastrului Daniil din biserica dela Vorneţ.

(„Acesta este mormântul părintelui nostru David schimnicul Daniil").

(E. Kozak)

(Die Inschriften aus der Bukovina).

Chemarea naturei care vrea să te aibă un tovarăș vrednic de muncă și de dragoste se îmbină cu taina misterioasă a ei, care svâcnește isvoare de viață prin mii și mii de forme.

In acest cadru de sălbătăcie, apare figura mistică și legendară a bătrânului Sihastru Daniil [1]). Un personaj interesant, curios, simpatic, neștiut de nimeni, călugăr, însă un călugăr sfânt, un profet, cu sufletul cald, cu vorba arzătoare, cum nu i-au semănat mulți.

In locul unde și-a săpat chilia, soarele răsare târziu, brazii cari-l vor fi umbrit au fost tăiați și duși de vale, la fabrică, iar cărărușa care urcă sus neștiută de nimeni, este acum cale bătută ce duce la casele lucrătorilor străini.

Ce s'a făcut cu acest Sihastru care ține un loc atât de însemnat în povestirile din timpul lui Ștefan, nimeni nu știe. Dispariția-i bruscă, neștiută, înconjurată de mister, nimeni nu o poate povesti. Dacă s'a stins în această peșteră întunecoasă sau dacă s'a retras în vre-un loc și mai adăpostit, rămâne ca ceva de nedeslegat [2]). Ori cum ar fi, figura sa impresionantă, atrăgătoare, mistică, se păstrează în istorie ca o inspirație divină eșită în calea Voevodului moldovean, despre care poporul în imaginația lui minunată, a țesut o sumedenie de legende și povești.

---

1) In legătură cu cele de mai sus, vezi: Evangheliile de la Humor și Voroneț de D. Onciul. Analele Acad. Rom., Seria II-a, Tom. XXIX, 1907, pag. 7, cum și c. f. Melchisedec, l. c., 25—27.

2) Printr'o întâmplare fericită, cu câteva zile înainte de a pune cartea sub tipar, cineva îmi aduse articolul publicat în „Lamura", Nr. 8 (Mai 1923) semnat de C. Bobulescu. Din diferite cercetări făcute de autor recent că Mânăstirea Voroneț a avut când-va conducător pe un călugăr David, care îmbrăcând mai târziu schima cea mare și-a schimbat numele în cel de „Daniil", retrăgându-se în această vale a Viței, din regiunea Putnei. Faptul, că în urmă s'a descoperit în interiorul acestei mănăstiri o piatră mormântală cu următoarea inscripție: „Aceasta este groapa părintelui nostru David, a schimnicului Daniel", justifică nu numai că acest personagiu a trăit în adevăr și a fost înmormântat între zidurile ei, dar că mai toate faptele povestite prin legende și verificate prin izvoare istorice sunt adevărate. (Vezi „Junimea Literară" pe anul 1924).

Altădată, ceasuri întregi petreceam în preajma acestei stânci; și de câte-ori poposiam frânt de osteneală pe pietrele-i măcinate de ploi, de atâtea-ori căutam ca să descopăr ceva din misterul trecutului. Une-ori, când la fabrica din vale munca era terminată și când pe drumul de sub coastă nimeni numai încurcă calea, mi se părea că aud în tăcerea serei o voce adâncă, stinsă, înfundată venită ca din adâncul pământului; iar când printre spinoșii brazi începeà să fluture pete de lună plină, atunci, pe umbra chilioarei agățată între stânci, părea că un moș bătrân cu barba albă și încâlcită, cu pletele resfirate pe umeri și adus de șale, trecea încet, încet ca o stafie. Șopotul pârâului mi se părea versete biblice, iar chipul lui luminos și blând de patriarh purtà ceva din curățenia sfântă a unor vremuri trecute. Bătrânul Daniil veneà din lumea celor patru sute de ani în urmă să-și cerceteze locul deasupra căruia flutarase odată slava Moldovei.

De aceea, în nopți de iarnă grea, când viforul plânge și jelește printre deschiderile roase de semnături și când lupi flămânzi stau la pândă pe după stâncile mușcate de ger, în depărtările satelor cufundate în întunerie, nu-i bătrânică, gârbovă și mărunțică, care să nu povestească la gura sobei, nepoților toropiți de somn, despre Sihastrul, celor mai frumoase legende.

Putna, 1 Septembrie.

II

SIHĂSTRIA ȘI PÂRÂUL ICOANEI

Până la Sihăstrie drumul se face pe jos pe marginea Putnei. E mult trei vârste de cale bătută și dreaptă ?

Scobori din mânăstire de vale, apuci la dreapta și de acolo tot înainte, cărarea te duce singură printre două ghebe line de munți acoperiți cu păduri unde foește în voe lumea ciutelor iuți, a urșilor morocănoși și a turmelor de mistreți desgustători.

Nu în multe părți se poate întâlni un peisaj atât de pitoresc ca aici.

Câți din «turiștii», cari au cutreerat munții noștrii vor fi știind ce comori de frumusețe negrăită ascund și câte momente de recalegere sufletească nu-ți odihnesc sufletul, acele calmi ondulate, cari par din depărtare albe sau fumurii și cari își ascund vârfurile în nouri ?

Nu e lucru ușor să știi cum se urcă un munte. Pe câți nu i-am văzut luându-l în piept, repede-repede, până ce dela o vreme osteniți și cu sufletul la gură, rămân în urmă, răzimați de vre-o tulpină de brad răsturnată.

Cei dintâi munți pe care i-am văzut în copilăria mea, au fost ai Agapiei și Văratecului. Munți fără piscuri, fără stânci prăpăstioase și fără goliciunea sarbădă a pietrei care desvălue sălbăticia firii Poate ca să fi fost, dar eram mic ca să-mi dau sama și apoi blana sburlită a brazilor, le ascundea totdeauna fața. Totuș, păstrez și acum neștirbită impresia lor, de munți rotunzi, cu văi tărăgănate, cu cărări numeroase ca o înnodare de panglici și cu

izvoare limpezi și liniștite. Munți regulați, tăcuți. impresionați ca o criptă de templu vechi!

De câte ori, copil fiind, n'am surprins câte o pereche de îndrăgostiți furișându-se braț la braț, prin brădet spre Poiana Țigăncei, șoptindu-și cuvinte neauzite, legați unul de altul mai mult prin această priveliște a naturii care este și măreția ei!

De câte ori n'am alergat pe cărările lor, fugărit de dulăii stânelor, cari lătrau de clocotea văzduhul.

Nu știu cum s'a făcut, dar totdeauna am găsit nespus mai multă mângâere, în umbra și în tăcerea brazilor, decât într'o rugăciune! Unde poate nu se află o rugăciune mai sfântă, decât slava pe care o ridici instinctiv naturei și Dumnezeirii creatoare.

Am fost și la mare! Cui nu-i place marea? Am admirat-o de atâtea ori și tot de atâtea ori am rămas uimit de străşnicia înspăimântătoare a valurilor furioase. Are și marea de multe ori frumuseți mai desăvârșite decât munții, dar cu toate acestea privind'o mereu, devine monotonă, te predispune la melancolie și la tristețe. Aceleași valuri, valuri și iar valuri, cari lovesc și cari bat în țărm de multe ori mai regulat decât un ceasornic. S'ar crede că marea e făcută anume ca să distragă, să surpe și să înghită totul; pe când munții creiază mereu. An cu an urmărești de multe ori, cum se ridică brazii, cum se înconună, cum cresc. Cum, aici răsare un dinte de piatră spălat de șivoae și cum dincolo, se întinde o poiană împodobită cu flori de Mai. Fiecare creastă își are legenda ei, povestea ei tristă sau veselă. Fiecare izvor își poartă numele. Piscurile și peșterile mai ales sunt denumite uneori foarte potrivit. Cărți întregi s'ar putea scrie despre legendele și poveștile cari întovărășesc peșterile, râurile și munții noștri. Ce izvor bogat de cercetări ar fi

pentru atâția din tinerimea noastră, cari-și pierd vremea cu totul pe alte drumuri fără rost.

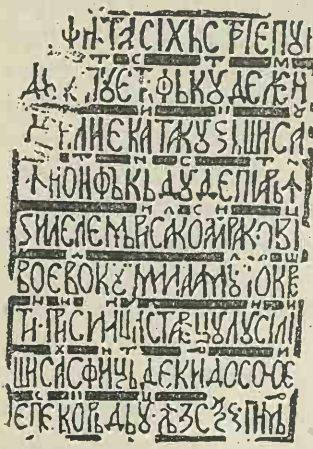

(Kozac și D. Dan)

Inscripția în românește a pietrei care era așezată deasupra ușei bisericei Sihăstriei

(«Sfânta Sihastrie Putni dincepat este făcută de lemn de Ilie Cantacuzin și s'au înoit făcându-se de piatră în zilele mării sale Constantin Racoviț Voevod cu mila a multor creștini prin silința starețului Silin și s'au sfințit de Kir Dosotei episcop Rădăuț, let 7266 (1758)»)

Când eram copil, tata î-mi adusese într'o zi o cărticică mică: «Poveștile Peleșului» de Carmen Sylva. Mărturisesc că n'am avut astâmpăr până n'am terminat'o. Atât era de frumoasă și de atrăgătoare; așî fi dorit să nu se mai sfârșească. Căci ce sunt toate aceste povești și legende cari se păstrează și împodobesc sfaturile bătrânilor noștri, dacă nu însăși povestea Neamului românesc și a suferinților prin cari a trecut în decursul vremurilor.

De câte ori nu ți s'a întâmplat, mărturisește tu, slăvite cititor, ca pornind într'o excursie prin munți și având drept călăuză vre-un moș bătrân, să nu-l întrebi:

— Dar ce munte e acesta, moșule?

Iar moșul să înceapă o poveste de demult, cu Tătarii sau cu Turcii, care să-ți toarne în oase groază și fiori. Asemenea povestiri au mai totdeauna un miez de adevăr istoric.

Și cât de frumos povestește moșneagul! Și cât e de frumoasă priveliștea! Cerul e senin, de vale ră-

aleţul curge ca un fir de argint! Pe dreapta şi pe stânga se întinde brădetul verde care împrăştie un miros tare de răşină. In depătare alţi munţi fumegă, drumul areă încet, încolăcind coasta ca o brăţară, pe când, pe pisc sus, o căprioară paşte în tihnă. Poate fi o casă de rugăciuni mai sfântă şi un loc de recalegere mai deplin?

Cu astfel de gânduri ajung în poiana Sihăstriei!

Mă uit împrejur, caut, cercetez şi abia descopăr pe un ţăpşan într'un boschet de arini şi brazi, molozul de ruini al bisericuţei clădite acum două veacuri (1754) de Ilie Cantacuzen [1]).

Ridicată la început din lemn, apoi mai târziu din zid, astă-zi, oferă acest spectacol dureros, o mână de pietre şi cărămizi, cari abia înseamnă locul temeliilor şi al altarului. De o parte şi de alta două guri negre, înzăbrezite de brăzişori tineri, deschid în pământ tainiţe, adânci şi fioroase, despre cari se vorbesc multe lucrari de groază [2]). De jur împrejurul ruinei, flori de munte gingaşe şi parfumate, garofiţe, sânzicne, brânduşe, margarete, toporaşi, cresc printre pietre şi trăesc înfrăţite, amestecate într'o prietenie de nedespărţit, o viaţă de câte-va luni, împodobind cu vestmântul lor vesel, întreaga pajişte şi poiană, înşirându-se apoi răsfirate până în marginea cărărei. Mii de albine şi viespi le caută, le sorb, le sărută, mii de fluturi se amestecă printre petalele lor, fără să ştii care e floarea şi care e fluturele!

1) Acelaşi stolnic — Ilie Cantacuzen — care fu trimis de Poartă pentru a spiona încercarea Domnului moldovenesc, Mihai Racoviţă, ce voia să facă scăpată oastea pribeagă a lui Carol al XII-lea. (N. Iorga, Carol al XII-lea, Petru cel Mare şi Ţările noastre. Acad. Rom., Anale, Seria II-a, Tom. XXXII 1910, pag. 76).

2) Catapeteasma şi stranele din biserica Sihăstriei au fost dăruite bisericei parohiale din Mămăceştii Noi, iar multe din obiectele şi vesmintele găsite mai târziu se păstrează şi astă-zi în muzeul Putnei. (D. Dan Mănăstirea şi comuna Putna Bucureşti 1905, pag. 115).

Pretutindeni pilda naturei și a celei mai sublime înfrățiri!

La înapoiere, călugărul I....., vicarul mânăstirei, un povestitor plin de haz, îmi arată un râuleț subțirel, ce vine din munte:

— „E pârâul Icoanei! Nu îi știi povestea?

— „Nu.

— „Atunci să ți-o spun! — Și începe.

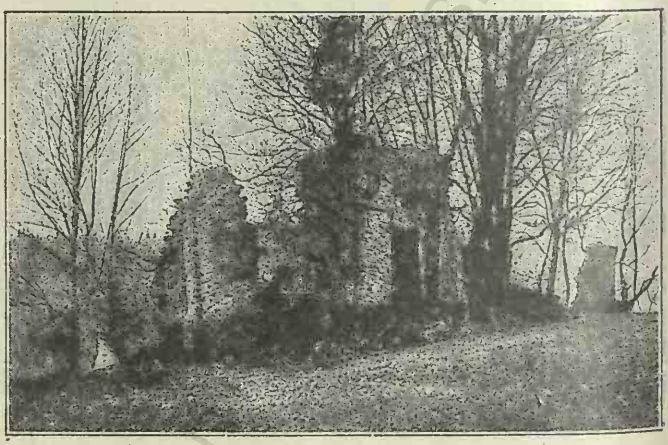

Ruinile Sihăstriei

... nu mai sunt decât câte-va pietre, care au pornit de vale...

— „Odată, de mult, de mult tare, era un boier, care avea o fată frumoasă și mândră la chip ca o floare.

„Cum fata ajunsese la vrâsta de măritat și părinții „pe semne că-și simțeau apropiindu-se veleatul, se „sfătuiră cum ar face ca s'o mărite cât mai repede. „Vestea merse în lung și în latul ținutului.

„Trecu o lună, trecu două, peţitorii începură a curge, azi unul, mâne altul, toți tineri, toți flecăi,

chipeşi, avaţi, dar ce folos, căci fetei nu-i plăcea nici unul.

„Dacă văzură şi văzară mosnegii că ochii fetei nu „se oprese pe nimeni, ce-şi ziseră ei, să ştii că la „mijloc nu-i lucru curat şi se puseră cu tot dina- „dinsul la pândă, până ce într'o bună zi, oblicind „că fiica lor se ţine cu un fecior de ţăran din satul „vecin, sărac, însă frumos ca un portret, se hotă- „rîră ca s'o mărite cu de-a-sila.

„Câtă vreme o fi trecut, iarăş nu ştiu, dar, dacă „fata văzu că nu-i lucru de şagă — pe atunci ni- „meni nu se putea pune împotriva voinţei părinţi- „lor — se mărită cu un boer amar de bogat, însă „bolnăvicios, lung şi slab ca un sfredel — pe când „iubitul ei amărât de soartă se duse la călugărie.

„Dă Domnul, acu de la un timp, că se sting bă- „trânii şi moare şi bărbatul cucoanei,—iar ea, dacă „s'a văzut slobodă, îşi aduse aminte iarăşi de iubitul „ei şi plecă prin lume în căutarea lui.

„Merse ce merse, din schit în schit, din mă- „năstire în mânăstire, şi iată că într'un târziu ajunse „şi la Mânăstirea Putna.

„Cum era noapte, mase aici şi a doua zi, după ce întrebă prin călugări, o porni înspre Sihăstrie, „unde, dădu spre norocul ei, tocmai peste flecăul „care acum era călugăr. Cum se văzară, nici una „nici două se îmbrăţişară fericiţi că se întâlniră, „ca îi povesti cum stau lucrurile, iar el îşi svârli „rasa şi plecară amândoi pe ici încolo.

„Şi plecaţi au fost din ziua aceia.

„Indată ce se află în Sihăstrie de lipsa călugă- „rului dispărut, fu zarvă mare şi gălăgie. Trimiseră „iscoade ca să-l caute în toate părţile, însă ia-l de „unde nu-i. Şi atunci, se zice, că unul din cei doi „călugări, cari mai rămăsese la schit, mirat de aşa

„ispită și fără de lege, bătu o icoană într'un brad
„la gura acestui pârâu și blestemă pe toate femeile,
„care vor mai încerca să treacă dincolo de el.

„Și multă vreme nu se mai văzură femei în pă-
„țile acelea; iar pârâiașul își luă numele de Pârâul
„Icoanei.

(Foto Căpit. Gheorghiu)

Lângă cruce.

„Acum, icoana s'a prăpădit [1]) din Si-
hăstrie nu mai sunt decât câte-va petre
care au pornit devale, numai pârâul mai
curge, gâlgâind me-
reu printre stânci,
în timp ce povestea
îi păstrează faima".

Călugărul tace, pe
când susurul apei
hueşte încet, stins,
ca o rugă. Deasu-
pră-ne păsările mici,
la pene pestriţe, sar
şi s'avântă în nes-
fârşit, vesele, cântând
şi ciripind imnuri de
slavă, iar pe deasupra
tuturor între pământ-
tul dornic de pace
şi cerul misterului nepătruns, un vultur enorm se
roteşte măreţ, ca un rege. Din când în când mişcă
din aripi şi în cercuri din ce în ce mai largi se
urcă tot mai sus, până ce nu se mai vede decât
ca un punct negru.

---

1) După unii, această icoană ar fi fost luată şi adusă în bisericuţa lui Dragoş-

Pe coasta de alături umbrită de brazi şi molifţi s'a cocoţat o stână, în felul celor întâlnite la noi, pe valea Jijiei sau a Bahlauiului. Câţi-va dulăi pornesc să latre, se reped, vor să ne sfâşie. Ciobanii ies, aleargă, ne apără, iar câniĭ ruşinaţi, cu coada între picioare, tac, pleacă şi se duc urmaţi de înjurăturile baciului. Stâna e o colibă mare, lucrată din brazi ciopliţi şi înconjurată de un ţarc pentru închisul oilor. De jur împrejurul ei se întinde strunga şi locul desbrăcat de verdeaţă, pe care se odihnesc oile, meii, berbecii. Încăperile stânei sunt largi, întunecoase, zugrăvite de fum şi pline de mirosul laptelui înăcrit. Colţurile sunt pline cu ciubere, ceaune, strecurători, iar de pe poliţe şi din grinzi atârnă melestee şi formele conice ale caşului ce picură prin sita pânzei zăr limpede şi galben ca chilimbarul. Ciobanii ne poftesc pe scăunele; ceaunul cât un clopot de mănăstire, începe să isvorască aburi calzi şi cât ai începe un basm, balmaşul este gata.

E vremea prânzului! Un cioban pune buciumul la gură şi-şi cheamă turma împânzită după păşune. Munţii, valea, pădurea tresar, urlă, pe când ecoul se duce departe, stingându-se din ce în ce mai încet. Unde-va, încep să se audă clopoţeii turmei ce se coboară de vale.

Putna 1 Septembrie.

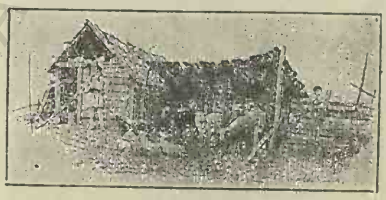

Stână.

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

PE VALEA SUCEVEI

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Calea până la Gura Putnei ține câte-va minute. Cu cât ne depărtăm cu atât munții scad, valea se deschide iar râuleţul își împletește pânza pe după marginilede , rundiș netezit.

(Foto Căpit. Gheorghiu)

...bătrâni, cu plete lungi, cargând linse de sub pălăriuța rotundă cu moț la spate.

Când am ajuns la gară suntem în plin șes, iar coastele cu brazi au rămas în urmă, negre, liniștite tăcute. Niciăeri n'am văzut ca aici o trecere mai repede între munte și șes. Ai putea însemna cu plugul de unde urcă muntele și de unde se desparte șesul.

In gara Gura Putnei schimbăm trenul pentru Seletin. In stânga, valea despică doi munți și lasă ca să se vadă în cadrul ei Gura Putnei — colonie nemțească — cu casele croite după un acelaș plan. Biserica, ascuțită ca o țeapă, se ridică din fund l satului, pe când pe uliţa dreaptă ca o linie, foese în această revărsare de zi, roi de bărbaţi, de copii, de femei ce pleacă la lucru. Hărnicia plină de cinste a coloniștilor dă îndemn și a lor noștri.

Când trecem de sat valea ne părăsește, în timp ce munții încep să ne cuprindă iarăși, lăsându-și

bolovanii la vale până aproape de șinele dramului de fier, dincolo de care, Suceava curge înfuriată, rumegând mlada răchitelor, prin mijlocul unui șes neted ca palma.

Straja e cel dintâi sat, care ne urmărește până departe. Lung și nesfârșit, casele nu mai sunt ca la Gura Putnei, țuguiate, înflorite, cu olane spălăcii și posomorâte, ci înconjurate cu grădini și acoperite cu șindrilă, cu pereți ca nea, toate au ferestrele mari, luminoase, iar ușile tăiate în mijlocul fațadei îngăduie ca să se zărească câte o dată femei gătite în alb, cu mâna streșină la ochi. Nu în multe părți se pot întâlni gospodării mai așezate, oameni mai harnici și mai vrednici ca în Straja. Urmași ai vechilor străjeri din vremea glorioasă a Moldovei, locuitorii își păstrează și astă-zi portul curat moldovenesc și pletele căzute în valuri pe umeri. Toți au pământ, creasta de munte, oi, vite și acea mândrie de oameni vrednici.

(Foto Căpt. Gheorghiu)

La coasă.

Pe ce cărări și pe ce drumuri a trebuit să fie călăuzit acest popor de țărani simpli, săraci, modești,

însă cu un suflet și cu o voință fără de pereche, pentru ca de sub robia unui veac și mai bine să poată ești atât de vigaros. Care i-a fost vatra unde și-a încălzit sufletul; cine i-au fost făclierii, cari i-au luminat mintea împăenjenită cu tot felul de năsocoiri străine; care i-a fost școala unde a învățat nu numai să ascundă și să-și domolească virtuțile și aspirațiile moștenite de acasă, dar să-și păstreze cu o tenacitate îndărătnică și presărată de jertfe Conștiința unei rase superioare, care are de îndeplinit o anumită misiune, iată atâtea întrebări, ce se pun cercetătorilor ce ar dori să-l cunoască, nu din auzite sau din cărți, ci căutându-l la el acasă, în mijlocul obiceiurilor neîntinate și în atmosfera tradițiilor vechi.

In trenul cu care mergem, am întâlnit câți-va din ei; au glasul tare, vorba răspicată, dulce, privirea dreaptă, bărbătească, inteligentă, sfatul priceput.

— „Mergeți departe?

— „Nu tocmai; sus, pe Tomnatic, la stâne.

— „Sunteți străjeni?

— „Străjeni, de aici, din sat.

— „Da, dumniavoastră, să nu bănuiți, încotro?

— „Și noi la munte. Pe Lucina!

— „Ne pare bine; Vă vom fi tovarășii de drum!

— „Tovarăși . . . . .

— „ . . . . .

Și vorba se depănă astfel înainte. Îți face plăcere să stai de vorbă și să-i asculți. Nu-s garalivi; chiar când îi bat nevoile nu e mânie mai potolită și nici mustrare mai domoală ca în ochii și pe buzele lor.

Femeile sunt la fel, tăcute, la chip mândre, harnice la muncă, vioae, vesele și bune de cântec. De glumești sau de le arunci vre-o vorbă, zâmbesc, râd, fac haz îți răspund la fel și apoi tac iar ca mai înainte văzându-și de treabă.

Nicăeri oamenii nu sant mai sobri și mai cumpătați ca aici și nicăeri vrednicia nu dă mai multe semne de belșug decât în acest sat înșirat ca niște boabe, cale de câți-va kilometri în lungul Sucevei.

Biserica se află în capăt sub culmea muntelui, iar casa cea mai răsărită e școala.

Trenul fuge mereu; dela o vreme Straja nu se mai vede, în urmă rămân la rând podul, moara și chiar liniile decauvilului din gara Falcău, unde, zac adunați sute de stânjini și zeci de stive de scândari. Muntele Tomnaticul privește zi cu zi cum i se duce la vale podoaba brazilor, în timp ce dinții de piatră ai stâncelor rânjesc tot mai mult în pustietatea văilor și în fluerul ferăstrăului ce spintecă necontenit vagoane întregi de trunchiuri.

Pe gânduri

Numele adevărat al locului este Valcău; Falcău i-au zis poeții străinii pripășiți sub această coastă de munte. Pe aici, peste Sihloaia, pe valea Moldoviței în jos, se spune că treceă odată în Maramureș și în Ardeal, calea dreaptă și bătută a bătrânilor Daci — și tot pe aici, pe valea Brodinei, la Tabăra, treceau Tătarii ca să poposească sau ca să se strângă când

erau încolțiți de ai noștri. Tabăra a rămas cel puțin cu numele, pe când drumul fiind greu s'a mutat prin altă parte.

Cum pornim din gară, calea ferată începe să facă ocoluri, panta uneori crește, defileul se îngustează, uneori pare că se închide, șinele se urcă pe trepte tot mai sus, pe când pârâul se ține tovarăș alături. Mașina pufăe din greu și un fum isvorăște negru, înnecăcios, amestecat cu praf de cărbune. Peste alte câteva minute suntem în Brodina [1]). In gară așteaptă o mulțime de țărani. E sărbătoare! Unii vor să plece cu trenul, alții, neavând ce să facă, stau la taifas, grupuri, grupuri, câte doi, câte trei și mai mulți, pe când printre ei furnică sprinteni, jidovii, amăgindu-i cu minciuni și strecurându-le momeli. Din crâșma ce se află în fața gării se aude gălăgie, iar de pe drumul ce trece pe alături, vine în nori praful stârnit de o turmă de vite.

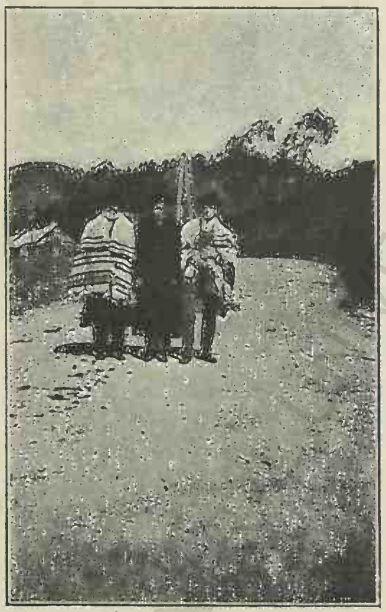

(Foto Căpit. Gheorghiu)

...Peste tot semința lui Israel și a lui Iuda...

Peste tot semința lui Israel și a lui Iuda se în-

1) Numele satului pare a se păstră dela vechii Brodnici — locuitori pe vad — veniți în aceste părți din regiunea Pratului și a Nistrului, unde amestecați cu slavii înființaseră odinioară chiar un cnezat al Brodnicului. Viac. XI – XII. (Gr. Tocilescu, Istoria Românilor, pag. 116).

tinde ca o ràie. Astăzi vânzător ambulant, mâine crâșmar și cumpărător de ouă, iar peste câți va ani o nouă cherestea răsare la gura văei. Conrupători de minore, geambași de cai, chiristigii, mijlocitori de afaceri și „oameni de încredere“ îi vezi și îi întâlnești pretutindeni, în tren, prin sate, la mânăstire, oriunde e vorba de vreun câștig și oriunde poate ca să înșele.

Cât stă trenul, aproape o jumătate de ceas, avem vreme ca să ne dăm jos, să stăm de vorbă cu țăranii și să le aflăm gândurile. O horă se învârte într'un cruciș de drumuri. Roata de flăcăi și fete aci se strânge, aci se lărgește ca o gamă mișcată într'o armonie desăvârșită, iar coloritul împestrițat al florilor de pe altițe, par'că tremură în stropii razelor de soare.

(Foto Căpit. Gheorghiu)

... Catrințe, cu dungi subțiri, roșii le strâng mijlocul și lasă ca să se vadă printre despicatura foilor, albul cămeșei tivită cu flori...

* * *

Nu se poate un port mai sobru, mai cu gust și mai modest ca costumul bucovinean. Femeile poartă pe cap ștergare albe, prinse în dreptul urechilor, catrințe negre cu dungi subțiri, roșii, le strâng mijlocul și lasă ca să se vadă, printre despicătura foilor, albul fustei

de pânză tivită cu flori. Intregul ansamblu al hainei dă costumelor o notă deosebită de eleganță, de sobrietate și de pitoresc.

O cercetare cât mai sumară în ceeace privește motivele bucovinene și este de ajuns ca să ne arate unde s'a manifestat mai pronunțat influența ruteană și unde s'a păstrat mai curat caracterul poporului nostru.

(Foto Căpit. Gheorghiu)

... Toți poartă cămeși, iţari, cojocele, stergare albe ca nea ...

De altfel nu este lucru greu ca examinându-se cu atenție o colecție de cusături din Bucovina să se vadă de îndată cât de ușor se deosebesc motivele cu cusături românești, de cele rutenești sau huțane. Oriunde te-ai duce, romînca coase la fel, fără multe podoabe și fără coloritul caleidoscopic care rătăcește privirile. Roșul și negrul, albastru foarte rar, sunt singurele culori cari se amestecă, se îmbină, întretăind firile, din cari es linii fine, desemnuri gingașe și acea armonie de nuanțe plăcute la privit, care dau îmbrăcămintei o eleganță deosebită. Cele mai multe din isvoade și modele sunt născocite de simțul

artistic al țărancei sau de instinctul unor inspirațiuni de gust. De aceea, dacă cineva ar căutà să întreprindă studii serioase asupra originei diferitelor modele, ar vedeà că majoritatea lor nu sunt inventate în chip întâmplător. ci o logică de linii și de puncte conduce peste tot acul femeei noastre cu acea răbdare și perseverență pe care nu o întâlnești la multe neamuri. Și dacă în unele părți mărginașe ale țărei arta casnică națională s'a resimțit de influențe străine, apoi în restul teritoriului și mai ales în Bucovina, motivele după care s'a desvoltat această artă n'au suferit nici o înrâurire și au rămas ca o moștenire caracteristică neamului, păstrată în chip aproape miraculos și ca o dovadă de superioritatea culturei noastre.

(Foto Căpit. Gheorghiu)

...lar peste tot, răscruci de drumuri înguste cu Hristoși răstigniți...

* * *

Dela Brodina și până la Seletin, trenul nu oprește prin gări decât două sau trei minute. Peisagiul se desfășoară la fel. Munți cu coaste repezi, curmături de dealuri, stânci răzvrătite și căzute la vale, piscuri pleșuve, prepeleacuri îmbrăcați cu fân proaspăt, poeni cu ota-

vă încă verde, buchete de brazi, case rari cocoțate pe dâmburi, pe culmi sau ascunse pe vale, căderi de apă ce scapără scântei de foc în lumina orbitoare a soarelui și dunga argintie a Sucevei, care de veacuri se războește cu stâncile pentru ca să-și croiască o albie mai largă, mai adâncă și mai primitoare. Clădirile de zid se văd din ce în ce mai rar; bârnele de lemn închee la fie-care pas căsuțe mici, strânse ca într'un corset prin legătura meșteșugită a lemnului. Pretutindeni cârduri de vaci mari, grase, cu pete albe pe părul roșcat și cu ugerul atârnând până jos ca o desagă încărcată. Nu lipsesc nici caii hațănești, mărunți în corp, subțiri și iuți de picioare, sprinteni ca căprioarele și spărioși la chip; cum nu lipsesc nici turmele de oi și cârlani, cu blană bramărie, risipite la păsune prin lucini și preluci înverzite. Și, pretutindeni sate cu numiri românești, fărâmate de uliți umbrite, împrăștiate la gurile văilor, găzduite la poale de culmi și la adăpostari de vânturi. In unele locuri se zăresc și ogoare de popușoi încă verde, cu pete închise de in și cânepă. Iar peste tot, răscruci de drumuri înguste, cu Hristoși răstigniți sau cu fântâni sub strajă de plopi melancolici.

Pretutindeni muncă, belșug și credință!

Straja, 3 Septembrie.

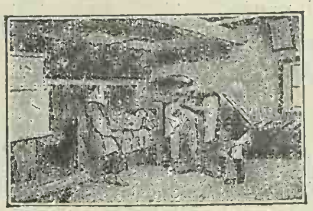

Sfat.

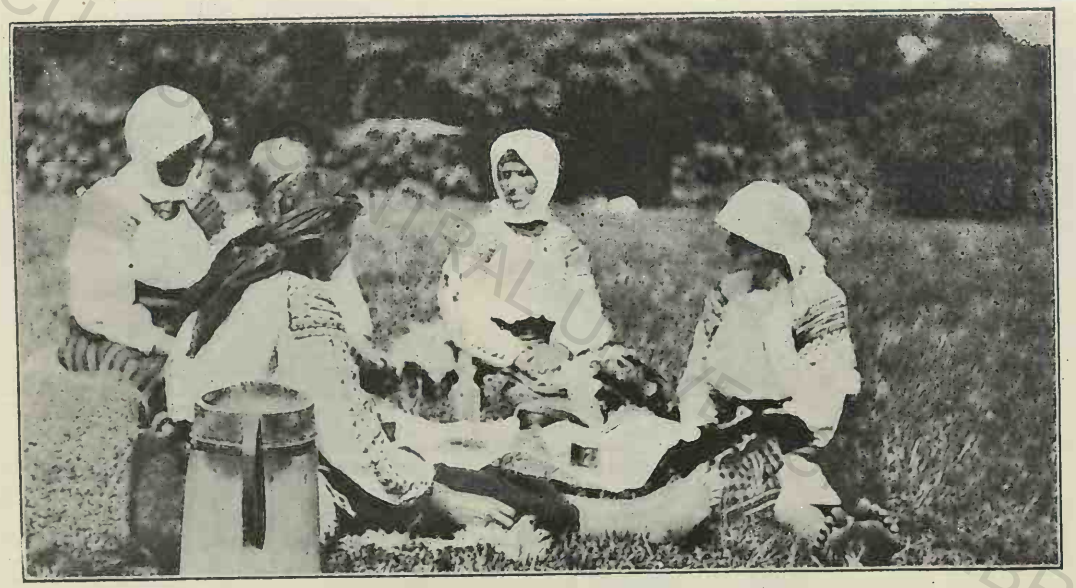

Ospăț

(Foto Căpit Gheorghiu).

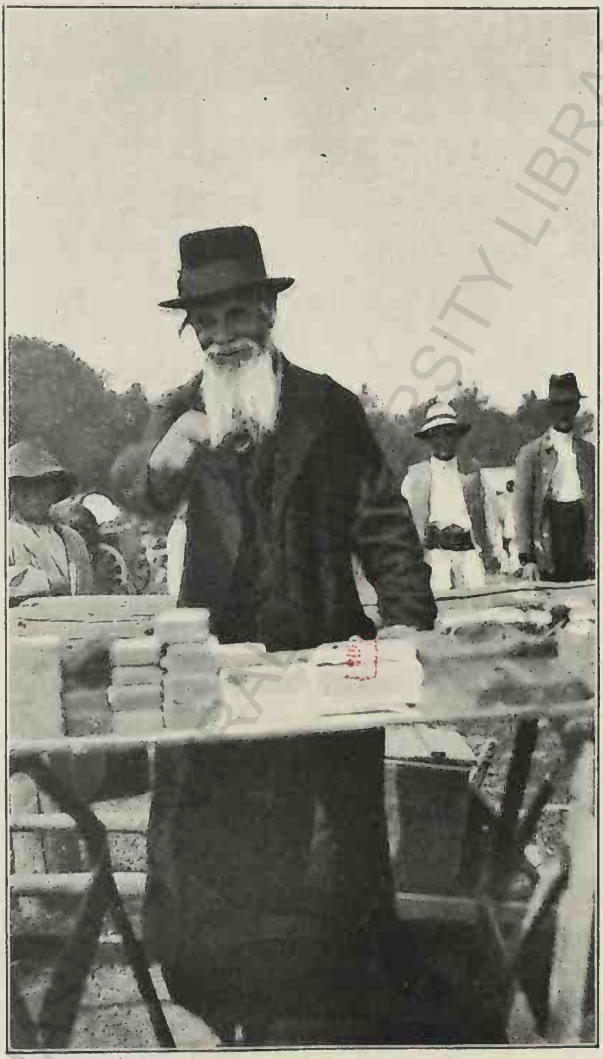

(Foto Căpit. Gheorghiu).

...Astă-zi vânzător ambulant, mâine crâşmar şi cumpărător de ouă...

SELETINUL

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Biblioteca de Geolo... ...ografie

SELETINUL[1]

Seletin este cea din urmă gară până unde mai înaintează trenul. Dramul spre Șipotele Sucevei a fost închis. Zăpoarele repezi din primăvară au luat podurile, le-au frânt în două, sau le-au mutat mai la vale, ca la Falcău, Târgul nu e departe de stație, numai câte-va minute de mers. Trecem peste podul liniei ferate, printre șine aruncate răsleț și dăm în șoseaua ce merge la stânga la Rusca, la dreapta și în sus la Putila iar în jos, spre Moldova. Alături, Sucevița își ridică pereții înalți de piatră neagră. Casele sunt rari, cele mai multe dugheni, cu marfa atârnată afară: cofe lângă ștreanguri, lângă cârpe colorate în roș sau în galben, pe când jos se întind până în prafal aliței coșuri cu mere, cu pere cu struguri și cu bulgări de var sau cartofi. Și aci ca și peste tot locul, crâșme cu sticle puse la geam și cu butoaie desfundate afară. Sunt și două biserici—una în afară de târg în plină verdeață, în care se fac slujbe și unde înfrățiți prin aceiași rugă se duc și ai noștrii și Huțanii; pe când cealaltă, începută acum zece ani din beton armat și ridicată până la jumătate, își tre-

1) Seletinul a fost pentru întâia oară amintit într'un hrisov al lui Ștefan cel Mare—13 Martie 1490,— prin care acesta dăruia satul, Mânăstirei Putna. (Em. Grigorovitza, Dicționarul geografic al Bucovinei. București, 1908, pag. 193.

mură în aer vergelele de fier ruginit și bucățile de scânduri ce trebuia să dea forma boltilor. Alături, ocolul silvic, subprefectura, apoi școala, mare încăpătoare și în urmă gara. Pretura e de cealaltă parte a locului, pe drumul Patilei; iar jos, în vale, e târgul despărțit de pârău în două și legat prin podul de lemn, care în zile de sărbătoare cum e astă-zi, slujește de sprijin și seaun la atâția din calicii zdrențăroși și hămesiți ce cerșesc în limbi diferite. Aici, unul orb învârte o lervă, lângă el un altul fără o mână strigă cât îl ia gura, pe când mai încolo, o femeie bătrână și hâdă se ține de tine până nu-i dai un gologan și așa mai departe. Toți cer, toți se vaetă și imploră mila trecătorilor într'o disonanță de note plângătoare care îți ia auzul. In capătul podului mulțimea se îndeasă în jurul a două mese rotunde pe cari se învârt călușeii și banii naivilor, iar de o parte și de alta a drumului, căruțele cu fructe ale lipovenilor, peste care se lasă prafal și se bat roiuri de muște, trimit un miros acru, în timp ce tărăbile cu apă gazoasă astâmpără setea mulțimei. Și printre

...Jidovi, cari se târguesc pentru toată nimica...

acestea toate Huțanii scoborâți de la munte se învârt pe o palmă de loc, din crâșmă în crâșmă, de la un capăt la altul al podului, printre urlete, printre căruțe și printre roiuri de jidovi, cari aleargă, se ceartă, se scaipă și se târguesc pentru toată nimica. Femei cu desagi grei în spinare, bărbați îmbrăcați numai în roș, cu laleaua în dinți și cu o geantă atârnată pe umăr, fete gătite cu cojocelul între umeri și cu catrințe strânse la mijloc, se încrucișează, se adună, vorbesc și râd câte odată nestăpânit, sălbatec și trec apoi înainte atrase de cursa negustorului ce îi așteaptă ca un paianjen în vre-un colț de tarabă. Pare mai mult un târg de sclavi unde omul se cumpără cu ziua, cu luna, cu anul, pentru ca să muncească din greu la lucrul istovitor de putere al lemnului sau al pietrei.

Prânzul îl luăm într'un restaurant ținut de un neamț, în care însă de fapt nemțoaica e adevărata stăpână. In sălița în care se ia masa, neamțul, om practic, a lipit peste chipurile Impăratului Franț Iosef și al Impărătesei Elisabeta, portretele Regelui și Reginei noastre. Și e cât se poate de comic să vezi cum în uniformă de general austriac portretul regelui nostru privește la toți cari vin de mănâncă.

Seletinul nu are nimic mai deosebit în afara dealurilor pleșuve, pe care se presără rare și negre la față căsuțele pitorești ale Huțanilor. Printre aceștia sunt și mulți Rusneci sau Ruteni [1]), din acei îmbrăcați

1) In 1916, în com. Seletin se aflau:

Români	22
Ruteni	4096
Evrei	1247
Germani	618
Poloni	9
Alte naționalități	3
Total	5995

I. E. Torăuțiu, Ibid.

cu pantaloni roșii și cu bonde bătute în nasturi sau cu flori tarcate. Pârâul Sucevei, care îl despică în două, poartă o moară, iar când vine furios din munți, apele-i umflate curăță în vârtejuri iuți totul, rupând din malul crăpat al ogoarelor. Așezat la încheetură de dealuri, printre care atâtea șivoae își croesc în vremea ploilor drum spre Suceava, locul ar părea un cazan în care se adună isvoarele împrejurimilor. Din sus vine un mic pârâiaș, de la sud Ropocelul, iar dinspre răsărit alte râulețe mai mici, ce nasc din masivul Lupeinei și curg printre pietre până ce se varsă în drum spre Rusca.

Se lasă în diseară. Pe ulița târgului, frământată înainte și după amiază de o babilonie întreagă, nu mai este nimeni. Căruțele lipovenilor stau încă deshămate, cu marfa aproape vândută. Stăpânii, în crâșme beau, chiue și cântă răgușit melodii stranii, pe tonuri false și disonante. Câți-va huțani trec podul agale, cu traiste în băț și cu topoare, în mâini. Se duc undeva, în munți la tăiat lemne. Unul mai bătrân, de beat ce e, rămâne în urmă, merge pe două, cărări, puterile nu-l mai ajută la mers și apoi laleaua din dinți îi cade mereu. Și de câte ori vrea s'o ridice, de atâtea ori se tăvălește în praful șoselei și în râsul mefistofelic al cârciumarului de peste pod. Mă uit cu milă la creștin. Dar la ce folos compătimirea mea când stăpânirea nu se sinchisește de loc de întinderea acestui flagel. Aci, nu-i rar să vezi femei și copii beți, măsurând drumul în lung și în lat, otrăviți de alcool și fără nici o licărire de viață în ochi.

Plecăm spre Rusca. E răcoare și un aer curat de munte ne scoate sângele în obraji. De pe culmi cirezile coboară de la păscut.

Seletinul se îmbracă în ceață!

Seletin 8 Septembrie.

Pe drum de munte.

Cu steaua.

In cârciumă.

ȘIPOTELE SUCEVEI

BCU IAȘI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Nu poate fi ceva mai interesant decât ca să urmărești cum se naște un pârâu.

Din izvorașul care svâcnește de sub pietre, picături limpezi de cristal, vezi cum mai departe, apa se adună din ce în ce mai mult; un alt firicel argintiu tresare de sub o altă stâncă, se unește cu acesta și mai încolo, împletite la un loc, dau naștere unui râuleț mânios, ce șerpuește după fiecare tranchiu, pe după fiecare stâncă, strecurându-se de vale pe așternutul pietrelor rupte din munte. Sute de alți tovarăși îi ies în cale la fiecare colț de coastă și după fiecare întovărășire, se umflă, roade împrejurimile și lovește clipă cu clipă, ceas cu ceas, până ce, într'o zi, fierbând mereu în acelaș loc, fărâmă zăgazurile tranchiurilor răsturnate sau a stâncilor prăvălite, și când piedica e dată la o parte, pârâiașul o ia la goană, slobod, scăpat de tirania ei ca un copil strengar și sburdalnic. Alte ori însă zăgazurile sunt mai puternice, îi stau împotrivă, nu se clintesc. Atunci apa începe să se adune, se întinde în lături, se infiltrează, crește, și un șghiab se for-

(Foto Căpit. Gheorghiu)

Pe drum.

mează ca o covată, în timp ce în unele colțuri firicele înguste isbutesc totuși să se strecoare mai departe. Pe fundul lui, la cât-va timp încep să răsară peștișori mici, verzui sau roșii, cari aleargă în toate părțile, săgetând fundul și încrucișându-se. O mușculiță înnecată, un gândac obosit, care cade, este prilej de ceartă pentru atâția dintre dânșii. Ii observi cum se repăd la pradă, cum se adună, cum mușcă din ea și apoi cu aceleași mișcări iuți, dispar în fund printre pietre, gata să sară din nou.

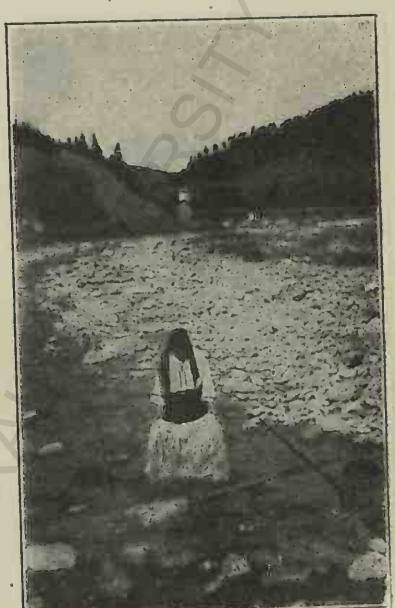

(Foto Căpit. Gheorghiu)

Spălatul lânei

In unele locuri apa crește și se umflă atât de mult în fața zăgazurilor, încât de la o vreme trece pe deasupra și curge ca o pânză. Cu cât stânca ce stă deacurmezișul e mai înaltă cu atât cascada e mai puternică, mai gălăgioasă, mai sălbatică și cu atât fâșia de apă lovește mai puternic și face spume de mânie acolo unde se revarsă. Aici e locul unde păstrăvii sar în sus, mândrindu-se cu solzii de aur, pe când peștii cei mici alunecă duși de curent și cad în fundul cascadei ca într'un ceaun care clocotește pe foc.

Dacă însă urmărești pârâul mai departe, vezi cum

se întinde în dreapta, în stânga, se lățește, se răsucește, pragurile de piatră zidite par'că într'adins unul lângă altul sunt trecute mai cu înlesnire, lintița începe să căptușiască marginile, iar fundul să se aștearnă cu nisip în straturi din ce în ce mai groase. Apa e atât de limpede, încât poți vedea ca în palmă întreg fundul. Fața-i tremură par'că s'ar cerne o sită, pe când un susur fin, cu neputință de redat, fâșie mereu, mereu, zi și noapte, ca o melodie mistică, religioasă, adormitoare.... .....

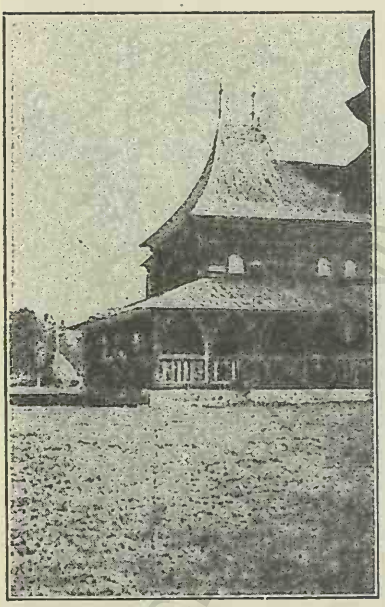

(Foto Căpit. Gheorghiu).
Biserica din Șipotele Sucevei ... un joc de linii, de planuri, de unghiuri ...

Câte odată, când ropotele ploilor de primăvară pornesc repezi, vijelioase și tunătoare, șivoaele rup totul în cale și aleargă de hăesc munții. E vremea când brazii bătrâni se prăvălesc duși de torent, stâncile se rup și cad sfărâmând copaci tineri, în timp ce pârâul curge mereu furios, tulbure sau negru, necruțând nimic. In lupta dintre șivoi și munte, apa este totdeauna triumfătoare și mândră. Zadarnic stâncile își pun pieptul s'o domolească sau să-i stea împotrivă, dacă nu cad astă-zi, dar mâine sau mai târziu curentul tot le doboară,

surpându-le pe dedesupt, până ce într'o bună zi un sgomot asurzitor răsună peste tot muntele, brazii subțiri trosnesc și se îndoae, uscăturile pârâe, pietrele fug speriate și se strecoară până jos, pe când bolovanul mare ca un tăvălug se prăvale, dându-se de-a dura, întâi mai încet, apoi din ce în ce mai

(Foto Căpit. Gheorghiu)

Biserica din Șipotele Sucevei

... O operă de arhitectură în lemn cum rar se vede prin sate; o îmbinare bogată și măestrit compusă a arcului și a liniei drepte ...

repede, până ce cade cu un sgomot infernal, în brațele pârâului de jos, care-l stropește cu apă.

Ast-fel izvorăse și curg toate pâraele Moldovei: Suceava, Siretul, Moldova, etc.

* * *

Șipotele Sucevei este un sat mare, cu fierăstrae de tăiat scânduri, cu gară, cu școală, cu biserică deosebit de frumoasă, cu vre-o două vile ridicate din lemn și mai ales cu cate-va cârciumi.

Așezat la locul de întâlnire a două parae: Cobilioara și Isvor, pare că ar prinde ca într'un clește

muntele Bobeicuța care se ridică treptat ca o frunte încrețită.

Ce contrast de culori vesele și pline de farmec ne dă priveliștea satelor noastre de munte! Albul și verdele îmbinate într'o frăție strânsă și într'o armonie de nuanțe felurite. Ulițe întortochiate, croite pe după fiecare gospodărie ca un ghem încâlcit strâng la mijloc dughenile mărunte și întunecoase, grămădite în treacătul călătorilor. Din loc în loc, scăunașul pârleazurilor tae cărarea de a curmezișul sau porți cu proporții mari deschid brațe de drumuri, pe marginea cărora troscotul moale așterne cărărui netezi pentru picioruşele dolofanilor ce se îmbrâncesc sau se dau de-a dura. Presărate cu prund cărat dela pârău sau părăsit de șivoaele ploilor ce-l macină, aducându-l din munte, văzute de sus, ulițele par atât de înguste încât ai crede că sunt fire albe ce încolăcesc așezările. Peste tot pecetea casei moldovenești ca o jucărie.

(Foto Căpit. Gheorghiu)
Biserica din Șipotele Sucevei

... Poarta curței este croită la fel, elegantă, cu deschideri largi și su streașina mărunță...

In felul acesta se înfățișează Șipotele Sucevei. Aceia ce însă îi face faima este biserica nespus de frumoasă.

Cu proporții pe cari nu le-am întâlnit nic lucrată din bârne și scânduri ce au culoarea nuc

cu pereți scunzi, ascunși sub strașini, care se cobor domol peste pridvorul sprijinit pe stâlpi tăiați în muchii, iar pe deasupra cu o cupolă destul de voluminoasă, lăsată între cornișele, care se ridică semeț din fiecare colț, întreaga biserică pare un joc de linii, de planuri, de unghiuri; unele suprapunându-se, altele întretăindu-se, după acel gust și după acea modă de arhitectură galițiană, care a pătruns și la noi. Nu se poate vorbi de vre-un stil anumit, după cum nu se poate vorbi nici de o anumită școală arhitecturală. Oriunde imaginația a putut fi pusă la contribuție, meșterul încheietor de bârne a găsit să năsocească o cornișă, un etaj, un unghiu. De aceia, această biserică are ceva din ctitoriile vechi moscovite și din tăetura bisericuțelor noastre. O operă de arhitectură în lemn cum rar se vede prin sate, o îmbinare bogată și măestrit compusă a arcului și a liniei drepte, o frumoasă casă de rugăciuni. Poarta curții este croită la fel, elegantă, cu deschideri largi și cu strașina mărantă. Seamănă a fi o poartă oltenească din Gorj, cu încrustări și flori minunate, lucrate din cuțit.

Dincolo de biserică este școala, învățătorul este absent, copiii se sbuciumă pe afară, iar peste râu, sub coastă, două castele mari, țuguiate cu balcoane înguste, sfruntează sărăcia satului răspândit pe dealuri.

Poposim un ceas și apoi plecăm spre Moldova!

Șipotele Sucevei, 9 Septembrie.

Dram bucovinean.

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

MOLDOVA

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

MOLDOVA

Moldova! Huţanii şi străinii din partea locului îi spun schimonosit «Moldawa».

Numele îi vine dela pârâul ce isvorăşte în preajmă-i şi care o spinteacă în două, curgând la vale spre Pojorâta şi spre Câmpulung. Numiri ca acestea mai sunt în Bucovina: Fundul Moldovei, sat înşirat pa valea tăiată de râul amintit mai sus; apoi Vatra Moldoviţei, pe Moldoviţa, şi în sfârşit Ruşii Moldoviţei, aşezat tot pe cursul aceluiaşi pârâu [1]).

Satul e nesfârşit de lung şi împrăştiat, în cât abia îl pot cuprinde privirile. Casele sunt rari şi răsfirate în toate părţile. Intre cele două culmi de munţi, cari se deapănă de o parte şi de alta, fiecare văgăună îşi are partea sa de sat. Locuitorii sunt toţi huţani, şi parte ruteni din acei despre cari am vorbit la Seletin, cu cari nu te poţi înţelege în vorbă şi fug de sfat. Gospodăriile sunt întinse, cuprinzând la olaltă casa cu acareturile, câmpul de lucrat, fâneaţa şi crâmpeiul de munte sau de pădure, înconjurate toate printr'un gard de prăjini lungi şi înalte, legate între ele prin vânjari de nuele. Ţarcul urmăreşte coasta

1) Tot de Moldova ţin cătunele: Moldova-Alunişş, Moldova-Găina, Moldova-Ureben, Moldova-Crahla, Moldova-Spenţora, Moldova-Sulita, Moldova-Smideşti şi Moldova-Ştirbul.

până în sus pe munte, în contururi uneori rotunde, alte ori drepte, după cum merge și hotarul proprietății. Casele sunt la mijloc, mici, înegrite de ploi, zidite de bârne de lemn, încheiate cruciș la colțuri și acoperite cu solzi ascuțiți și deși de șindrilă sură. O simetrie desăvârșită le urmărește pretutindeni. De jur împrejur le înconjoară un ceardac înalt, închis

(Foto Căpit. Gheorghiu)

...peste tot pecetea casei moldovenești ca o jucărie...

și tăiat la mijloc de portițe. In fața caselor se află grajdul, micul coșar și magazia de unelte și pâine. Casele peste tot sunt la fel, par'că le-ar fi făcut acelaș maestru. Rar de se vede vre-una văruită, în colo cele mai multe au culoarea lemnului vechi, pe care-l bat ploile și-l usucă vânturile. In mijlocul satului și lângă șosea e biserica, clădită la fel, din lemn, simplă, cu două turnuri înalte, sfârșite prin cruci de fier ruginit. Nimic nou nu se află în liniile care-i desăvârșesc clădirea, nimic, care să atâțe curiozitatea și să trezească admirația. In aceste părți,

ctitoriile voevodale lipsesc și de aceea, locașurile credinței noastre au fost ridicate cum a dat Dumnezeu și cu ce-au putut strânge oamenii. Ca proporții mici, fără obligatele pridvoruri, cu tinzi și mai cu seamă fără acea eleganță, pe care o au mai toate bisericile vechi moldovenești, cele mai multe prezintă același aspect simplu și modest și înconjurate de aceiași neglijență și nepăsare zadarnică. Alături, cimitirul are foarte numeroase petre din vremea războiului, purtând inscripții rusești. Nimeni nu ne poate da vre-o deslușire. Biserica este închisă. Preotul, tânăr, rutean, este plecat în concediu, învățătorul, român, un bătrân sfătos eșit la pensie, dar totuși trimis de stăpânire ca să-și îngroape și cei de pe urmă ani într'un apostolat care cere energie și tinerețe, e nou venit. Locuitorii sunt pe coaste, la adunat p o l o g u l, cele câteva femei ce rătăcesc pe drum, nu ne prieep și apoi se feresc ca să ne întâlnească. Doar în grădina cimitirului un cosaș hâd și aproape desbrăcat, tae de zor iarba grasă, răsărită pe morminte. Din când în când se oprește, se uită la noi, râde prostește și îngână cuvinte într'o limbă schimonosită și neînțeleasă, în timp ce coasa i se anină de crucile ce tremură din rădăcinele putrezite de vreme.

E sâmbătă! De alungul șoselei cate-va clădiri mai mari, albe, acoperite cu țiglă, cheamă trecătorii prin firmele lor de: „Restaurant“ și „Crâșmă“. In prag, negustorul sculat de dimineață cu „talosul“ în spate își face rugăciunea. Ulițele sunt pustii, iar casele goale.

* * *

Nu poate fi o mai mare nenorocire pentru populația rurală a satelor decât numeroasele cârciumi pe cari le întâlnești la fiecare pas ca un isvor de o-

travă, de sărăcie și de crime. Mai ales acum după războiu, nu-i sat care să nu aibă câte cinci, șase, pe care în majoritate le țin evreii.

Aici se pun la cale crimele, aici se complotează talhăriile, atentatele, se fac intrigele și se bea sănătatea și viaga țăranului nostru. Duminicele nu vin fără bătăi udate cu sânge, iar zilele de lucru nu se trec decât în trandăvie, pentru a aduce câștig străinului defăimător. De aceia, sărbătoarea bisericile sunt goale, iar școala o bat vânturile!

(Foto Căpit. Gheorghiu)

...Negustorul sculat de dimineață cu „peisăh" și cu „talosul" în spate își face rugăciunea...

In Rădăuți, fosta reședință a celei mai vechi episcopii moldovenești, cea mai mare clădire e sinagoga, iar târgul tot este evreesc, în comerț, în fabrici până și în cele câte-va librării unde cărțile noastre zac îngropate sub dulapuri și sub prafal nerușinatelor maculaturi evreo-nemțești. Puhoiul neamului, care astă-zi ne roade pe față deși se crede victima celei mai intolerante persecuții, este de fapt adevăratul stăpân al Bucovinei.

Pretutindeni fabricele de cherestea sunt în mâna lor. Un singur român (la Seletin) a încercat să facă

una cu căpital românească și au trecut trei ani și fabrica poate numai anul acesta va începe ca să funcționeze. (Cel puțin ast fel mi s'a povestit). Pretutindeni i s'au pus piedici, pretutindeni cei indicați ca să-l sprijine, au fost cumpărați de arginții lui Iuda și pretutindeni s'a lovit de indeferența acelor cari erau datori să-i dea o mână de ajutor. Până și la Viena au intervenit ca să-i întârzie efectuarea comenzei. Pe când la Brodina — la Straja — la Putna — la Seletin — la Rădăuți — la Vicov și unde nu vrei, „Bucovina", D-lui. A.... et Comp. înghite zilnic sute și mii de brazi falnici, cumpărați pe un preț ne mai auzit de eftin. Podoaba pădurilor din Țara Fagilor, cade astă-zi prada lăcomiei a câtor-va străini. Munții, zi cu zi își întind chelia, pe când în gura văilor în aceiași măsură răsar fabricele, care înghit, transformă și schimbă cea mai mare avere a țărei în dauna Fondului gr. or., a țăranilor desmoșteniți și chiar a statului!

Și cu toate acestea bucovinenii noștri tac, fac politică și se mănâncă între dânșii.

* * *

Noaptea o petrecem la cel mai gospodar huțan din sat. Bătrânul nu este acasă, a plecat de ieri pe munte la adunat fânul. Camera în care ne vom odihni e curată, e mare, însă lipsește podoaba scoarțelor și a ștergarelor moldovenești.

De jur împrejur, pereți sunt îmbrăcați cu tablouri și icoane rusești, cu coale de tapet colorat și cu afișe de teatru. Ce va fi gândit huțanca când le-a cules și le-a bătut în perete nu mă pot pricepe. Dar, ast-fel cum era împodobită camera, mi-a făcut mai mult impresia unui birou de reclamă teatrală. Nu lipsește nici chipul lui Frantz Iosef, alături cu al Țarului Nicolae și nici alegoria Ucrainiei, înfățișată

Bucovineancă.

ştie să găsească la fiecare moment câte o comparaţie potrivită şi din fie-care colţ să scoată frumosul!

Pe sus trec cucoare în cârduri dese, fâlfâind din aripi şi suspinând duios. De vale Moldova fierbe mereu printre pietre ca o poveste fără sfârşit!.....

Moldova, 10 Septembrie.

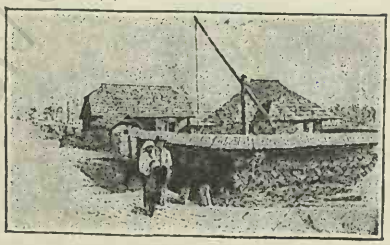

Pe uliţele satului.

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

PE MUNTELE LUCINA

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

PE MUNTELE LUCINA

«Din vârf de munte când trimite
«Un glas de bucium pe 'nserat
«Pe pragul caselor din vale
«Plâng toate fetele din sat....
«Din Munți» V. Hunțan.

După amiază plecăm cu căruța înspre Lucina. Drumul tae satul deacurmezișul, întovărășit de Suceava, un pârâiaș îngust și liniștit, care duce la vale un cârd nesfârșit de gâște. În față, stâncile Găinei și a Cucoșului parcă închid drumul; dar când ne apropiem mai bine, muntele se crapă în două, o cotește puțin la dreapta ca pe după un părete și apoi locul se lărgește, iar drumul se întinde printre ramurilor munților, slobod, neted și drept. Pe de lături două isvorașe se frământă și clocotesc, svâcnind aburi mărunți de apă clocită și paturoasă. Un huțan crapă cu casmaua pietre de var din stânca ce pare gata să se prăbușească, iar un altul le încarcă în carul cu care le transportă în sat la evreul Iwaner, «fabricant de var, cârciumar, precupeț de ouă, geambaș, chiristigiu și negustor de grâne».

Din urmă, stâncile se închid ridicându-se maestoase și drepte ca niște portaluri, pe când în față,

brazii se împreună și se apleacă unii spre alții, formând un baldachin umbros, care te chiamă la odihnă și repaos. Sub arșița soarelui, aceste umbrare semănate în lungul drumului din loc în loc te înviorează și-ți dau putere.

Drumul e bun, totuși, pe alocuri, podișca copacilor tineri, așezați unul lângă altul și așternuți pe cale de către Rușii, din vremea războiului, începe ca să putrezească. Pe coastele muntelui în dreapta și în stânga, gări de bordee prăbușite și adăposturi arse, mărturisesc trecerea lor pe aici. Încep a se arătă brazii smulși din pământ și tranchiuri retezate dela mijloc. Isprava ghiulelelor rătăcite, încă nu și-a pierdut urma.

Dela un loc panta începe să crească, iar ocolul să îmbrățișeze muntele tot mai sus. Nu se poate merge decât la pas și pe jos. Pe măgari despădurite pașe vite, pe când soarele arde de parcă ar vreà ca să usuce totul.

Cu cât înaintezi, cu atât natura e mai sălbatecă, iar colțurile stâncilor se văd mai rar de sub muschiul gros sau de sub verdeața abondentă. Pârâul de alături întinde brațe de mlaștini, în care broaște uricioase sar și se ascund pe după fire de cosor și pipirig uscat. Urmele războiului răsar la fiecare pas. Colo, sus, o ramură de tranșee răsturnată, mai încolo o ambrasură de mitralieră, câteva gropi de obuze și apoi tunsoarea sălbatecă a muntelui cu cioatele înnalte cât omul și albe ca omătul. Câți își pot da seama ce pagubă nemăsurată a adus războiul, codrilor munților noștri?

După un ceas și jumătate de drum greu suntem pe munte.

Poziția Lucinei e întărită și acum, ca și în vremea războiului; s'ar crede că mâini-poimâini bătălia

Sub umbra streașinei, la sfat *(Foto Căpit. Gheorghiu).*

Privelişti din Bucovina pitorească de Căpit. Aurel I. Gheorghiu. Vol. I.

trebuie să înceapă iarăși. De vale, pădurea desgolită ca în urma unui cutremur, dă o înfățișare atât de tristă, încât ți se pare că te afli într'un ținutirim. Brazi uriași zac despicați și desbrăcați de crengile rupte de obuze, pe alocuri fagi scărmănați își întind câte o cracă deoparte și de alta, adevărate cruci de pedeapsă; butuci scoși din pământ cu rădăcini încâlcite, așchii ce atârn din trunchiuri pârlite de foc, obuze neexplodate stau înfipte în țesătura tare a vre-unui stejar uscat, pe când de vale, stâlpii tulpinelor despoiate și scuturate de ramuri, se întind pe sute de metri, cât cuprinde ochiul, ca un blestem de neertătoare păcate. In mule părți ar părea că nici n'a mai fost pădure; totul e schimbat, răsturnat, scormonit și îngropat de ploaia ghiulelelor ucigătoare, care au căzut ca un potop, distrugând natura cu o furie de nedescris. Când însă urci coasta, în vârf, pe șestinsă, unde nimic nu-ți oprește privirea, atunci priveliștea este pe cât de înfiorătoare pe atât de măreață. Nu știi ce să admiri mai întâi. Aceea ce a lăsat războiul sau desfășurarea panoramică a munților cari se văd de jur împrejur ca în palmă. Tranșee adânci și intacte se țes în toate părțile într'o încâlcire de nedesiegat; cruci zac risipite și răsturnate într'o parte sau pe spate ca într'un cimitir părăsit; bordee adăpostite de brazi groși clădiți unii peste alții, sau săpate sub stânci ca niște vizuini de lup și pânza încurcată a sârmei ruginite ce leagă frize aseuțite. Toate amestecate, încâlcite, răsturnate, astfel cum au fost când s'a sfârșit bătălia.

In unele locuri tranșeele se închid, stânca s'a arătat a fi mai tare ca omul, pe când în alte părți, blocuri întregi de piatră sunt spintecate și deschid loc șanțului, care se duce peste culmi ca un brâu, înflorit de alama cartușelor trase.

Laptele ce s'au dat aici trebue să fi fost aprige, sălbatice, înfiorătoare. Nimeni nu ni le poate descrie, cu toate acestea șanțurile întoarse și cu două fronturi, caii de friză sfârâmați, gropile de obuze care sapă ca un plug culmea, precum și oasele albe ca laptele ce căptușesc brazdele, alături de haine putrede, de baionete ruginite, de măști și chiar de chi-

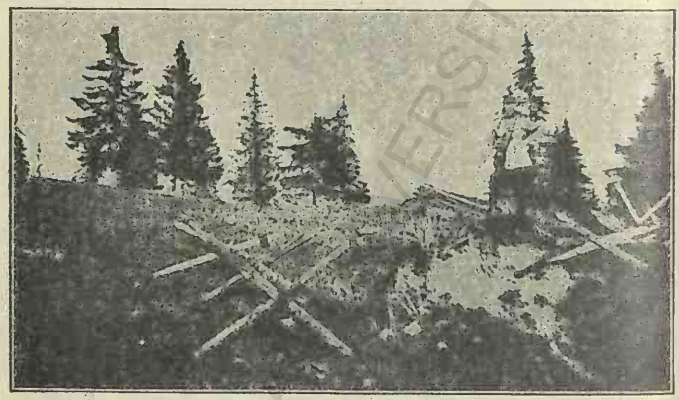

(Foto Căpit. Gheorghiu)

Pe muntele Lucina
... cai de friză sfârâmați, gropi de obuze ce sapă ca un plug culmea ...

văre străpunse, mărturisesc lupta, apriga luptă de corp la corp, dusă cu baioneta sau cu grenada.

Câte vieți nu s'au sfârșit în acest pripor de munte îndepărtat, câte voințe nu s'au ciocnit în acea înfrigurare a morței și în acel entuziasm înflăcărat al luptei. Câți invalizi și câți orfani n'au rămas a doua zi! . . . . . .

Pășesc printre parapete, prin șanțuri și înfiorat de acest tablou, peste care zi cu zi natura acoperă cu altă viață trecutul de nenorocire al războiului, adun câteva oase răsfirate, un craniu sdrobit în două, ri-

die de jos şi sprijin o cruce aproape putredă, pe când tovarăşul care mă însoţeşte dă foc în hârbul unui şrapnel, la mâna de reşină strânsă de pe brazi. Fumul se strecoară într'un sul de fire subţiri, împânzind locul şi împrăştiind un miros binefăcător, ca o tămâie de rugăciune, pe când soarele presară într'amurg, peste scheletul brazilor şi peste crucile împrăştiate, o mantie ţesută parcă din fire de aur şi dungi de foc.

Pustiul morţii rămâne şi mai departe stăpân. Turma de oi, care urcă zilnic coasta pentru păşune, n'are ce strică. Doar ghimpii sârmei dinţate ce însăilează locul cu petece de şanţuri şi bordee, de mai smulg din coastele oilor smocuri de păr, care apoi flutură leneş în adierea vântului răsleţ. Satele sunt departe; lemn se găseşte, slavă Domnului, pretutindeni, cât vrei, iar pentru câţiva metri de sârmă, cine e prost să-şi piardă o zi de cale şi de osteneală! De aceea, totul a rămas astfel precum a fost când au plecat luptătorii: şanţuri, bordee, frize, cartuşe risipite şi oasele celor cari au căzut în vălmăşagul atacului.

Am văzut, acum după războiu şi dincolo pe frontul nostru, câmpuri de luptă, dar nicăeri vremea n'a fost un păstrător mai cinstit şi mai bun ca aici. In multe părţi plugul a trecut, ca un tank chiar de a doua zi, crud şi lacom peste toate. In cele mai multe însă, lipsa unui cămin distrus de duşman, a silit pe oameni să strângă sau să dărâme tot ce găseau pe câmpurile bătăliilor.

Şi totuşi, ce prilej de lecţii tactice intuitive ar fi pentru atâtea din şcolile noastre militare, excursiile ce s'ar face în aceste părţi. Şanţurile sunt gata, doar luptătorii să intre şi să înceapă lupta! Sau, ce loc sfânt de înălţare a sufletelor pentru toate şcolile noastre secundare, cari ar veni aci sau în altă parte, unde să li se

vorbească cu folos de patriotism, de onoare, de devotament, de abnegație, de atâtea și atâtea însușiri necesare soldatului și cetățeanului de mâine! Dar de câte lucruri nu s'ar putea vorbi aici în adevăr cu folos! Și ce frumos ar răsuna, pe deasupra atâtor morminte, în mijlocul elevilor săi, cuvântul unui profesor pricepat, fost luptător poate chiar prin aceste locuri! . . . . . .

* * *

Se lasă în de seară! Cerul este senin ca o pânză albastră. Nici vânt, nici nori și nici sgomotul mulțimei frământată de griji, nu tulbură pacea, eterna și adânca pace a vârfurilor de munți adormiți. Furia sălbatecă a războiului a trecut ca și cum nici n'ar mai fi fost.

In deplinul tăcut al câmpului liberat de tirania morței, închipuirea fantastică a grozăviilor trecute, s'a îmbrăcat cu această haină veselă a naturei, mulțumită și dătătoare de viață. Cântul păsărilor nu mai par melodii funerare, iar arborii desrămați de podoabă nu te mai întristează!..Obicinuința, tovarășa nedespărțită a vremei, le-a dat o altă înfățișare. Totul se îngroapă încetul cu încetul sub acest isvor de viață energică, viguroasă și îmbelșugată. Invrăjbirea celor ce dorm înfrățiți la olaltă, s'a stins. Necunoscutul îi acoperă pe toți de o potrivă.

In țintirimul câmpurilor de bătălie numai firea domnește! . . . . . .

. . . . . .

Privesc de jur împrejur mărețul tablou ce se desfășoară.

Toți munții Bucovinei se arată învăliți în mantii din ce în ce mai șterse. Unii, par vechi cetăți medievale, căzute în ruină, cu zidari zdrențuite, cu bastioane frânte, ca un obelisc: sunt Pietrele Doamnei, cu Rarăul uriaș și falnic; alții, dorm ca un vulcan stins, Giumalăul. Aproape de noi, desbrăcat de haina bra-

zilor stă tăcut și posomorât Tătarca, vârf de legende și basme vechi, iar mai departe Flăturica cu Gura Cârlibabei încheagă la un loc masivele sfâșiate de apele Bistriței, într'o cunună de munți rotunzi și deși ca o înșirare de mărgele, pe când la dreapta, căldări adânci și largi spintecă culmile Hrobului, Docinei și Tomnaticului.

Unii munți par atât de aproape și cu arcușuri atât de line, încât ai crede că sunt la un pas, o săritură de capră le-ar încăleca vârful. Și totuși, cum te înșeală ochiul!

Cei mai mulți însă se șterg și se decolorează în linia rotundă a orizontului, care îi acopere pe toți cu un acelaș văl alb, stins și diafan. Din urmă, vârful Găina și Știrbul alături de Obcina, se întrec, înălțându-se, ca să fie văzuți. Și cât de măreț se împletesc aceste culmi unele printre altele, mai mari, mai mici, mai rotunde sau mai ascuțite într'o țesătură splendidă de culori din ce în ce mai pierdute!

Din aceste vârfuri semețe, străjerii și plăieșii Voivozilor Moldovei, aprindeau rugi și semnale luminoase pentru vestirea norodului când păgânii năvăliau țara. Fiecare culme își avea semnul, straja și tabăra de adunare a oștilor. Ce înfrățire splendidă de ajutor a omului cu locul!

Chelia coastelor spintecate de tăieturile șivoaielor nu merge departe. Perdeaua codrului Lucinei acopere și închide vederea. Soarele asfințește deabinelea. Hațanul ne sfătuește ca să plecăm. Până la Moldova este o bună bucată de drum și apoi nu-i bine ca întunericul să ne prindă pe cale.

Umbre încep să se întindă, întunecând firea, căzute ca un văl negru peste prispele dealurilor. Cele din urmă raze de lumină roșie străpung văile cu săgețile lor. In depărtări, satele împrăștiate, par boabe de nisip sticlos, iar râurile lucesc ca un fir de argint. Intr'un colț zărese cum se desfășoară de frumos câmpia netedă și întinsă a șesului moldovenesc —

tăcută, lină, adâncă, cu mici ondulaţii de dealuri, ca undele unei ape şi cu pete vinete de păduri nesfârşite, pe când aproape de tot, risipite pe culmi, mulţimea stânelor suite pe vârfuri de munţi pleşuvi, cată cu dor spre văile ce zac acoperite în ceaţă ca în spre o altă lume. In jurul nostru, peste pădurile titanice ale cuprinsului melancolic, trist şi pal, măgurile torc fuioare albarii de scamă plutitoare, înfăşurându-le cu o cămaşe transparentă. Cuprinsul pustiit îţi sugerează totdeauna gânduri mohorâte.

Ce loc de popas şi ce loc de odihnă sfântă, răscolitoare de amintiri vechi şi de tablouri trecute!

Şi în această proslăvire a naturei scoborâm coasta.

Din vale se aud des şi fin, clopoţeii. Turma urcă dealul la stână. Printre stâncile goale şi crucile lipsite de umbră, cârlanii se alungă tăcuţi, pe când din urmă ciobanul fluieră agale refrenuri dese din melodia duioasă a doinei!...

In hăuri e linişte adâncă!...

Putna, 15 August.

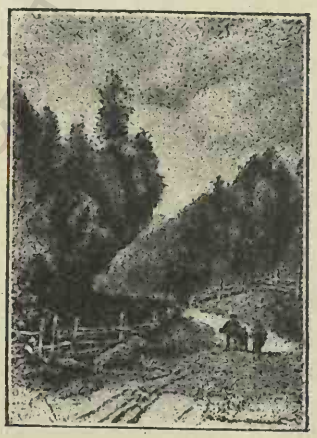

In munţi.

TABLA DE MATERII

	Pagina.
1. Câteva cuvinte la începutul unei cărți	5
2. In loc de prefață	7
3. Un orășel Bucovinean: Rădăuți	13
4. Mânăstirea Putna	35
5. Imprejurimile Putnei	69
I. Chilia lui Daniil Sihastrul	71
II. Sihăstria și Pârâul Icoanei	76
6. Pe valea Sucévei	85
7. Seletinul	97
8. Șipotele Sucevei	105
9. Moldova	115
10. Pe muntele Lucina	125

Universitatea Al. I. Cuza Iași
Biblioteca de Geologie-Geografie
Cota Veche
Geogr.
Pretul
5 lei

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

	Lei B.
Alecsandri V., Poezii, ediție nouă.	50.—
— Unsere Krieger (ostașii noștri), traducere de A. Altmann.	10.—
— Die Blandusische Quelle (Fântâna Blanduziei) traducere de A. Altmann. .	15.—
Anghel D., Poezii.	28.—
Asachi Gh., Nuvele istorice	30.—
Bârsan Zaharia, Se face ziuă. Versuri. Poemul Unirii	45.—
Boliac Cesar, Meditații și poezii.	30.—
Bolintineanu D., Călătorii — vol. I.	30.—
— Idem, vol. II.	30.—
— Idem, proză	30.—
Caragiale I. L., Opere complecte. Teatru vol. I.	25.—
— Opere complecte. Teatru vol. II. . .	25.—
— Momente, Schițe, Amintiri vol I. . .	25.—
Coșbuc G., Balade și Idile	25.—
— Ziarul unui pierde-vară	20.—
— Cântece de vitejie	20.—
— Războiul nostru pentru neatârnare povestit pe înțelesul tuturor.	25.—
Creangă Ion, Opere complecte, ed. VI.	50.—
Eminescu M., Poezii	30.—
Filimon Nicolae, Ciocoii vechi și noui.	30.—
Ghica Ion, Opere complecte 4 volume. Vol, IV; Scrisori către V. Alecsandri, Amintiri din pribegie, Academice, Pământul și omul, etc. Ediție de lux. . .	40.—
Iosif O. St., A fost odată. Poveste în versuri .	15.—
Ispirescu P., Poveștile unchiașului sfătos . . .	28.—
Negruzzi C., Opere complecte, vol. II — Poezii	30.—
— Idem, vol. III — Teatru.	30.—
Simionescu I., Oameni aleși. Străinii	14.—

Cărțile indicate pe copertă sunt de vânzare la toate librăriile din țară.—Se poate expedia și dela „Cartea Românească“. B-dul Academiei 3, București, trimițându-se costul prin mandat poștal.

PREȚUL LEI 60.—